

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота

магістра

**на тему Підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в
умовах закладу загальної середньої освіти**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0119-з
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньої програми Педагогіка вищої школи
Д. І. Мамонтова

Керівник доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності,
к.пед.н., доцент Голованова Т. П.

Рецензент доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності,
к.філос.н., доцент Іванова Л. С.

Запоріжжя

2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	10
1.1. Підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання у педагогічній теорії.....	10
1.2. Формування естетичної культури майбутніх педагогів в процесі професійної підготовки.....	20
1.3. Структурні елементи процесу підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання.....	27
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	41
2.1. Врахування психологічних особливостей підлітків у підготовці майбутнього педагога до естетичного виховання.....	41
2.2. Педагогічна практика як одна із умов підготовки педагогів до естетичного виховання підлітків.....	46
2.3. Інноваційні технології підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків.....	55
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	82

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗУ – Закон України

МОН України – Міністерство освіти і науки України

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗНУ – Запорізький національний університет

ВСТУП

Сучасний стан вищої школи, її тенденції і перспективи розвитку переконують у тому, що необхідно приділяти увагу формуванню духовної сфери особистості майбутнього педагога. На це спрямована й державна освітня політика, що знайшла своє відображення в Законі України «Про освіту» (2017 р.) [68], Законі України про середню освіту [69], Законі України Про культуру [67]. Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) [53], Концепції загальної мистецької освіти (2003 р.) [66], Державній програмі «Вчитель» (2004 р.) [65], Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та комплексної програми художньо-естетичного виховання учнів (2004 р.) [66], Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.) [64].

Проблемам естетичного виховання студентів були присвячені дослідження М. Чепіль, Л. Чаплаєвої, Ф. Цаллагової, О. Медведевої, І. Левченко, Л. Комісарової, Т. Добровольської, Ю. Ардашова. Реалізація естетичного виховання студентів засобами мистецтва розглянуто у роботах: Н. Гатеж, З. Кулаєвої, О. Шевнюк, О. Красовської, О. Федій, Л. Арштейна. Питання естетичної культури входять до кола зацікавлень багатьох учених: О. Отича, І. Зязюна, Н. Ничкало, М. Чепіля, в яких розглядаються різні аспекти формування естетичної культури особистості. Проблеми професійної педагогічної підготовки розглядали О. Біла, М. Лещенко, О. Красовська. Для визначення естетично-виховного потенціалу декоративно-прикладного мистецтва у педагогічному процесі середньої та вищої школи набули праці І. Зязюна, О. Рудницької, З. Кулаєвої, О. Черкас, О. Смирнової. У колективній монографії [23] представлено результати дослідження потенціалу та особливостей естетичної освіти для педагогів, висвітлено актуальні проблеми і питання естетики в системі виховного та навчального процесу.

На необхідність вирішення естетичного виховання учнів підліткового віку вказували дослідники М. Іваничук, Л. Масол, О. Золотарьова [27; 30; 46].

У [59] викладено результати педагогічних досліджень науковців і педагогів-практиків закладів освіти, що відображають актуальні проблеми розвитку освіти. Матеріали були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування проектного мислення школярів засобами мистецтва» 23–24 листопада 2010 року, м. Запоріжжя, КЗ «ЗОППО» ЗОР [59]. Про актуальність цієї проблеми свідчать конференції, які було проведено в Запорізькому національному університеті, на факультеті соціальної педагогіки та психології під керівництвом професора Г. Локаревої [45].

Водночас поза увагою дослідників залишилося питання про врахування потреб підліткового віку у процесі естетичного виховання, практики естетичного виховання, використання інноваційних технологій у процесі підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків. Доцільність обґрунтування педагогічних умов у підготовці майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти зумовило вибір теми даної роботи: «Підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти».

Зазначене вище зумовило мету дослідження. **Мета дослідження:** теоретично обґрунтувати та дослідити педагогічні умови, що забезпечують процес підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження: процес підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки майбутнього педагога до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що ефективність підготовки майбутнього педагога до естетичного виховання підлітків в умовах

закладу загальної середньої освіти підвищиться за умов реалізації науково обґрунтованих педагогічних умов.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, порівняння та узагальнення наукових джерел); емпіричні (анкетування, бесіда, інтерв'ювання, спостереження, вивчення продуктів діяльності, проектування і моделювання).

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань:**

1. Здійснити аналіз наукових джерел з проблеми підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання.

2. Розглянути формування естетичної культури майбутніх педагогів в процесі професійної підготовки як передумову підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків.

3. Дослідити структурні елементи процесу підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків загальноосвітнього навчального закладу.

4. Розглянути психологічні особливості підлітків у процесі підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання.

5. Розглянути педагогічну практику як одну із умов підготовки педагогів до естетичного виховання підлітків.

6. Схарактеризувати інноваційні технології підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків у закладі середньої освіти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше виокремлено та схарактеризовано педагогічні умови підготовки майбутнього педагога до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

Практична значущість дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій щодо педагогічної практики майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти. Матеріали дослідження можуть бути упроваджені до системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а також в освітній процес закладів вищої освіти.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1. Підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання у педагогічній теорії

Аналіз вітчизняних літературних джерел свідчить про те, що науковці проблемам естетичного виховання приділяли і приділяють увагу. Соціально-економічні перетворення в Україні визначають необхідність реформування всіх галузей освіти, що ставить нові завдання перед вищою педагогічною освітою для підвищення ефективності теоретичної підготовки майбутні вчителі як основа їх професійної компетентності [22].

Естетичне виховання асоціюється з терміном «естетика», яка є методологічною та філософською основою естетичного виховання [86]. З філософської точки зору естетика вивчає природу всього різноманіття форм навколишнього світу, їх структуру і видозміна. Вона орієнтована на виявлення універсалій в чуттєвому сприйнятті виразних форм дійсності. У широкому сенсі це універсалії побудови твору мистецтва, процесу художнього сприйняття, художньої та дизайнерської діяльності поза мистецтвом і естетичного сприйняття природи.

«Естетика» являє собою процес, продукт і результат адекватного споглядально-чуттєвого, художньо-емоційного відображення тієї чи іншої об'єктивності, реалізований в дійсності відповідно до її внутрішньої сутності в найбільш досконалий формі [3].

Основою естетичного виховання є художньо-естетична культура та рівень

естетичної свідомості. Щоб привнести в своє життя елементи краси, потрібно почати з сприйняття навколишнього середовища. Зміни, що відбуваються в підлітковому віці, впливають на естетичне виховання. Мислення у підлітків розвивається на рівні формальних операцій, носить абстрактний характер, що дозволяє їм в естетичному вихованні формувати більш складні і глибокі узагальнені художні образи [83]. Естетичне виховання спрямоване на формування і розвиток повноцінної особистості, наділеної необхідними естетичними навичками і компетенціями. Естетичне виховання знаходиться у взаємозв'язку з усіма іншими видами виховання.

Видатний вітчизняний педагог В. Сухомлинський вважав, що розумовий розвиток людини неможливий без тонкощів відчуттів, хвилювань, емоційного естетичного ставлення до оточуючих і себе. «Для мене найважливішою була установка на виховання здатності емоційно ставитися до краси і потреби вражень естетичного характеру. Значиму мету всієї системи виховання я бачив в тому, щоб школа вивчила людину проживати в світі красивого, щоб він не міг жити без краси, щоб краса світу творила красу в ньому самому» [77].

Серед пріоритетних напрямів реформи вищої школи важливе місце займають питання оновлення контенту і форм, методи базової педагогічної освіти; ефективні педагогічні технології; створення нової системи методичної та інформаційної підтримки вищої школи. Особливе значення для підвищення наукового рівня педагогічної підготовки майбутнього вчителя, її вплив на шкільну практику набуває розвитку і поглиблення теорії педагогічних знань. Н. Ничкало зазначає, що в обґрунтовано дисциплінарній структурі науки є певна специфіка щодо об'єкта дослідження, співвідношення теоретичних та практичних знань, набір наукових способів пізнання і розгляду окремих наук як самостійних дисциплін [56]. Н. Ничкало розглядає теоретичні основи формування та розвитку субдисциплін у сучасній педагогіці, в тому числі дисциплін педагогіки мистецтва та художньої педагогіки в контексті утвердження науково-мистецької парадигми в

освіті. І. Зязюн, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України у своїй статті «Естетичні регулятиви педагогічної майстерності» розглядає естетичні норми педагогічної майстерності вчителя в контексті особистісно-орієнтованого підходу до виховання людини, що формує ціннісну свідомість і на її основі ставлення до суб'єктів, об'єктів і явищ навколишньої дійсності [28]. І. Зязюн вважає естетичне виховання важливим складом загальнодержавної культурної політики та національного виховання молоді. Якщо змістом навчання має бути ціннісна свідомість, ціннісне ставлення, то суб'єктність дитини зберігається тільки в тому випадку, якщо педагог вибирає його поведінку в якості об'єкта свого впливу, а суб'єктивна свобода його ставлення до соціальних цінностей визначається їх сприйняттям, естетичним досвідом і, відповідно, засвоєнням на власному досвіді.

Тільки в цьому випадку засвоєна цінність стає регулятором поведінки дитини. Як і художник, вчитель знаходиться в стані творчості, в якому виконує свої духовні потреби і запити. Виховуючи дитину, він прагне, щоб в майбутньому у дитини набувалися соціальні, духовні і моральні цінності. Це має особисте значення. Особливо важливим підкреслює І. Зязюн, щоб вони пройшли етап естетизації. Суб'єктивно-емоційна активність свідомості концентрує гуманістичні ідеали, цілі, мотиви, наміри, настрої. Основою розвитку і вдосконалення суб'єктивно-емоційного компонента свідомості є ціннісні знання, що визначають положення і поведінку людини. На його основі формується ставлення людини до світу, до людей, до себе. Згідно Земної чутливості, молодший школяр не може мати безособову активну позицію, тому він мотивує її параметри і стає її провідником. Це розкриває потенційно впливову сутність виховного впливу культурних традицій, традицій сімейного та споконвічного способу життя, мистецтва та інших соціальних і соціально-психологічних факторів. Впливаючи на емоційну складову свідомості, казка або пісня, наприклад, формує ціннісні знання, які визначають положення і поведінку дитини, а в майбутньому будуть визначати

його ставлення до світу, людям і самому собі. Як наголошує І. Зязюн, сучасна школа слабо виконує одне із головних завдань – передачу учням досвіду ціннісно-естетичного відношення до дійсності. Ця ситуація призводить до зниження, примітивізації і нівелювання рівня якості й культурних орієнтацій школярів. Згідно з Концепцією модернізації освіти в умовах значного розширення масштабів взаємодії, збереження соціокультурного простору, підвищення професіоналізму педагогічних кадрів пов'язане з реалізацією принципів взаємодії традицій і інновацій. Головне в цьому процесі – взаємовплив двох факторів: інноваційних освітніх технологій і розвитку естетичного досвіду та здібностей майбутнього і діючого вчителя [6].

І. Зязюн вважає, що розвиток студента, майбутнього педагога, відбувається в процесі історичного розвитку культури. При цьому освіта, як поступовий хід до досконалості, надає можливості майбутньому вчителю розвивати себе [28].

Н. Ничкало, порівнювала результати наукових досліджень українських та польських вчених у галузі трудової педагогіки та професійної педагогіки, констатувала, що інноваційний розвиток цих субдисциплін у нашій країні значно відстає від польського. Українській педагогіці в цьому перешкоджає стереотипність, надмірно обережне ставлення до процесу створення нових субдисциплін і укорінення виключно в минулому педагогічному досвіді [54].

Нові педагогічні дисципліни можуть бути створені тільки на основі нової методології, тому вимагають уточнення понятійно-термінологічного апарату, обґрунтування теоретичних і методологічних основ і створення власного глосарію. Але в вітчизняній школі як і раніше відсутні нові педагогічні словники, довідники, а сучасні підручники з педагогіки створюються в основному на основі застарілих підходів, що не враховують новітні тенденції розмежування педагогічної науки на дисципліни [54].

Видатні українські вчені наприкінці минулого століття чуйно відреагували на ці нагальні зміни в освіті. Серед них-основоположник художньої освіти в

Україні, доктор педагогічних наук, професор Оксана Рудницька, яка зробила продуктивну спробу виокремити художньо-педагогічні дисципліни із загальної педагогіки, розробити їх методологію і теорію, а також сформулювати понятійно-категоріальний апарат [70]. Ґрунтуючись на інтеграції педагогіки, філософії і мистецтва, вчена вперше науково обґрунтував поняття «мистецька освіта», «філософія мистецької освіти», «мистецька педагогіка» та ін. Вона наголосила на необхідності виділити педагогіку мистецтва в самостійний педагогічний напрям: «враховуючи особливу роль мистецтва у розвитку здатності людини до широких творчих узагальнень почуттів і думок, можна стверджувати, що необхідно виділити нову галузь педагогічних знань і ввести в науковий обіг відповідне поняття – «педагогіка мистецтва», яка має специфічні засоби реалізації цілей навчання і виховання у своїй сучасній гуманітарній парадигмі. Автор завершив обговорення цієї складної проблеми, зазначивши, що українська педагогічна наука та педагогічна практика потребують ретельного вивчення наукових проблем власних дисциплін, а особливо професійної педагогіки, трудової педагогіки, мистецької педагогіки та педагогіки мистецтва в умовах становлення наукової та педагогічної науки.

Науково-мистецька парадигма в освіті, навчанні протягом усього життя, а також неодноразова зміна професій в період активної діяльності людини. Це сприятиме поглибленню наукових досліджень та набуттю нових наукових знань, які збагачують окремі дисципліни педагогіки та піднімають методологічний рівень цієї науки. О. Отич, доктор педагогічних наук, професорка у своїй статті «Сутність та складові художньо-естетичної культури особистості» [58] розкриває сутність, рівні та складові художньо-естетичної культури особистості. Автор обґрунтовує критерії діагностики художньо-естетичної культури, аналізує психологічні механізми її формування у студентів. Проблема сутності та складових художньо-естетичної культури особистості актуальна на сьогоднішній день, її розглядали велика кількість філософів, педагогів, культурологів та

психологів. Всі ці дослідники визначали формування художньо-естетичної культури особистості, а також пошук провідних ідей щодо взаємозалежності естетичного й художнього початків у художньо-естетичному розвитку з позицій культурологічного підходу в освіті. О. Отич вважає, що недостатньо уваги приділяється дослідженню залежності її змісту від співвідношення художньої та естетичної складових у її структурі, не зважаючи на те, що до проблеми формування художньо-естетичної культури особистості приділили не мало уваги та розробили велику кількість підходів. Художньо-естетична культура є складовою загальної культури особистості. О. Отич наголошує на тому, що це складне особистісне утворення, інтегрована особистісна якість, що поєднує художні та естетичні якості, стійкі ознаки і риси художньо-естетичної свідомості та діяльності людини й характеризує входження у художньо-естетичну культуру суспільства й здатність виступати носієм, транслятором і творцем цієї культури.

По-перше, художньо-естетична культура формується засобами мистецтва, на засадах діалогу культур між художньо-естетичною, загальною та професійною культурами, також між особистісною культурою людини і мистецьким твором як явищем художньої культури, ще відбувається між нею та автором чи героями твору та у процесі внутрішнього діалогу особистості із самою собою.

По-друге, залежить від індивідуального художньо-естетичного досвіду та художньо-естетичної активності особистості, а також від рівня художньо-естетичної культури та художньо-естетичної спрямованості референтної особи, яка має вплив на цю особистість.

По-третє, зумовлює її власну емоційно-оцінну діяльність та рефлексію під час сприйняття творів мистецтва, у ході якої реципієнт, з одного боку, ідентифікує себе з героями та автором твору, емпатійно переживає їхні стани, а з іншого – здійснює їх оцінку та оцінює себе самого крізь призму ідейного змісту цього твору та авторську оцінку його героїв. І останнє, вона детермінує розвиток усіх сфер особистості й гармонізує її. Ця здатність знайшла відображення в античних ідеях

калокагаті й всебічно та гармонійно розвиненої особистості, яка поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту й фізичну досконалість.

Основними завданнями педагогів усіх навчальних закладів щодо розвитку в учнівської і студентської молоді художньо-естетичної культури мають бути визначені: формування в них системи художньо-естетичних цінностей і розвиток художньо-естетичних потреб, забезпечення цілісності їхньої картини світу; гармонізація їхньої особистості; наповнення гуманістичним і культурологічним змістом їх професійних знань; формування в них професійно значущих естетичних якостей і художніх здібностей; зростання рівня їхньої загальної і професійної культури; вироблення не споживацького, а активного творчого й естетичного ставлення до оточуючої дійсності, прагнення до творення прекрасного у своїй діяльності, виконання її на високому естетичному рівні [38].

Сучасна система загальної освіти орієнтована на моральне становлення найбільш освічених громадян, здатних не тільки вдосконалювати обрані сфери майбутньої професійної діяльності, а й брати активну участь у розвитку суспільства. Особистість студента формується і розвивається під впливом різних факторів: природних і суспільних, об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, залежних і незалежних від волі і свідомості особистості, що діють відповідно до певних цілей чи хаотично і т. д. У педагогічній науці провідні напрямки виховної діяльності вивчаються не ізольовано від естетичного виховання, а в єдності з ними як цілісний педагогічний процес [38].

О. Красовська, у своїй статті «Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів у галузі мистецької освіти: теоретико-методологічний аспект» [39] розглянула теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у сучасному гуманітарному університеті в галузі художньої освіти. Автор аналізує сучасні тенденції та дидактичні підходи до формування професійної компетентності студентів педагогічних факультетів з викладання художніх дисциплін. Метою підготовки студентів педагогічних

факультетів до художнього виховання школярів є формування готовності майбутніх фахівців до реалізації процесу художньо-естетичного виховання школярів, формування особистісних і соціально значимих світоглядних якостей фахівців, індивідуального визначення художніх цінностей у світі, а також активізація процесів професійного вдосконалення на шляху художньої самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення особистості. Реалізація даної мети передбачає виконання комплексу завдань, серед яких виділяють: формування цілісної системи художньо-педагогічних знань; формування ціннісних орієнтацій, художньо-педагогічних умінь і навичок, професійної самосвідомості, яке буде засноване на засвоєнні у майбутніх педагогів досвіду художньо-творчої діяльності, орієнтованих на забезпечення продуктивного входження в соціокультурне і освітню практику; відкритість художніх і педагогічних новацій; формування досвіду культурної діяльності; засвоєння суб'єктності культурних процесів як інструмент гуманізації стратегій професійної діяльності.

Автор виокремила завдання педагогічних технологій у сфері мистецької освіти майбутнього вчителя:

- набуття міцних знань, умінь і навичок з художньо-педагогічних дисциплін;
- формування соціально-ціннісної поведінки педагога;
- вміння оперувати технологічним інструментарієм, розвиток технологічного мислення;
- вміння виконувати самоосвітню діяльність у сфері мистецтва.

В процесі навчання у ЗВО майбутній вчитель набуває набір компетенцій, який складає початковий рівень компетентності в галузі художньої освіти. Професіоналізм вчителів у викладанні естетичних дисциплін формується в циклі дисциплін педагогічного та художнього змісту. Розгляд сучасних тенденцій у професійній освіті дозволив зробити висновок про доцільність використання положень цілісного синергетичного (системного), компетентнісного, гуманістичного, культурологічного, комунікативно-аксіологічного та

технологічного підходів у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів до викладання художніх дисциплін [35].

Розвиток педагогічної теорії, проектування педагогічних систем, змісту та відповідних технологій виховання може бути успішним тільки при наявності чіткого уявлення про те, на яких принципах будується взаємодія людини і держави, якого суспільства ми прагнемо, до життя в якій країні готуємо підрастаюче покоління, від повторення яких помилок застерігаємо громадян, наскільки правильно розуміємо, що для цього потрібно зробити. Якщо теорія і практика виховання не відповідають на питання, як жити гідно і успішно, вони стають непотрібними, і суспільство втрачає свої гуманістичні функції, перестає бути засобом і живильним середовищем для духовно-морального розвитку особистості.

Сучасне виховання має набути системного характеру і відігравати провідну роль у розвитку демократичного процесу. Воно повинно ґрунтуватися на кращих досягненнях світової та національної культури і педагогіки, запобігати соціальній деградації і диференціації, сприяти самоорганізації та особистій ініціативі і в той же час відповідальності людей, бути гарантом громадянського миру і злагоди в суспільстві, закликають до розвитку демократичної держави. Ці наукові традиції сформувалися і продовжують розвиватися сьогодні в діяльності Національної академії педагогічних наук України та її структурних підрозділів, створюючи основу для модернізації сучасної української освіти, заснованої на принципах фундаменталізації, європейської інтеграції та забезпечення випереджаючого розвитку.

В останні роки науково-дослідна діяльність відділу педагогічної етики та естетики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України спрямована на вивчення теми «Естетичні та етичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів». Відповідно до концепції та програми дослідження вирішуються наступні завдання:

обґрунтування естетичних та етичних засад розвитку педагогічних навичок викладачів вищих педагогічних навчальних закладів; здійснення історико-педагогічного аналізу розвитку педагогічної майстерності викладачів музичних дисциплін вищих навчальних закладів України; педагогічна діагностика стану та рівнів сформованості педагогічної майстерності майбутніх і працюючих педагогів вищих педагогічних шкіл; розробка та експериментальна апробація естетично і етично орієнтованих технологій розвитку педагогічних навичок майбутніх і діючих викладачів вищих педагогічних навчальних закладів; визначення педагогічних умов впровадження естетичних та етичних основ у процес розвитку педагогічної майстерності викладачів педагогічних університетів [23].

Наукове дослідження даної проблеми проводиться в контексті концептуальних підходів до розвитку багаторівневої педагогічної освіти в Україні, обґрунтованих академіком І. Зязюном та академіком В. Андрущенко. Згідно з ідеями даної концепції, колективні дослідження вчених спрямовані на досягнення основної мети педагогічної освіти – «підготовка вчителя, що володіє необхідними творчими і професійними якостями, що дозволяють йому створювати педагогічні дії для найбільш продуктивного розвитку різновидів досвіду студентів, в першу чергу теоретичного, естетичного, практичного, для гармонійного особистісного розвитку кожного студента».

Отже аналіз наукових джерел, дозволяє зробити висновок що, підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків розглядається в педагогічній теорії, як розвиток майбутнього педагога що відбувається в процесі історичного розвитку культури (Зязюн, 2012); як художньо-естетична культура, що формується засобами мистецтва (Отич, 2012); як особистість студента що формується і розвивається під впливом різних факторів: природних і суспільних, об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, залежних і незалежних від волі і свідомості особистості (Кулаєва, 2015); як наявність художніх дисципліни загальної педагогіки (Красовська, 2012); як виокремлення художньо-педагогічної

дисципліни та створення мистецької педагогіки (Рудницька, 2000); як формування художньо-естетичної культури особистості (Отіч, 2012); як формування педагогічної професійної компетентності студентів (Красовська, 2012).

1.2. Формування естетичної культури майбутніх педагогів в процесі професійної підготовки

У педагогічній літературі існують різні думки про засоби досягнення естетичного розвитку особистості в освітньому процесі ЗВО. Традиційно функція цілеспрямованого формування естетичної культури особистості студента належить предметам естетичного циклу. Деякі дослідники стверджують, що всі предмети гуманітарного циклу містять естетичний потенціал. У той же час предмети психолого-педагогічного і природничо-наукового циклів залишаються досить далекими від естетики в сучасному освітньому процесі [20].

Серед безлічі форм організації естетичного виховання студентів найбільш потужною для будь-якого ЗВО є відвідування музеїв з подальшим обговоренням цінностей мистецтва (театр, кіно, література). Студенти наполегливі у своєму бажанні пізнавати нове, розбиратися в художній культурі та різних явищах життя. Часто вони категоричні в своїх судженнях, не завжди можуть прийти до правильного висновку, погляду на окремі культурні явища. Всі засоби і форми естетичного виховання можуть бути використані, якщо вони збагачують естетичну культуру учнів, розвивають їх естетичні смаки, інтереси, творчу активність і допомагають трансформувати знання в переконання [20].

Соціологи вказують на зв'язок естетичного інтересу індивіда з об'єктивними умовами життя, а естетичний інтерес визначається як особливе ставлення індивіда до навколишнього світу, викликане його активним прагненням до оволодіння конкретними естетичними об'єктами або певним видом творчої

діяльності. Використання цих форм і засобів естетичного виховання у вищих навчальних закладах вимагає чіткого визначення основних цілей і завдань на кожен навчальний рік. Значне місце в естетичному вихованні за допомогою залучення до культури займають екскурсії по центрах культури, відвідування виставок, колективний перегляд фільмів і вистав з їх подальшим обговоренням. У свою чергу естетичне виховання у ЗВО, зокрема використання образно-естетичного компонента у викладанні лекцій та навчальних текстів, сприяє посиленню ефективності навчального процесу та поглибленню розуміння, засвоєнню навчального матеріалу та збереженню його в довготривалій пам'яті.

У статті О. Білої «Професійна підготовка студентів до застосування методів артпедагогіки й арттерапевтичних методик у проектній діяльності» [11] досліджуються особливості підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до розвитку соціально-педагогічних проектів з використанням засобів творчості для різних цільових груп (студенти, старшокласники, молодші школярі, діти-інваліди, батьки).

В наукових працях вчених (І. Гончарова, М. Лещенко, О. Шевнюк [18; 44; 88]) визначено особливості художньо-естетичної підготовки майбутніх педагогів. Дослідники І. Левченко, О. Медведєва [4], Т. Добровольська, Л. Комісарова систематизували методи артпедагогіки і техніки арт-терапії в корекційній роботі з дітьми. О. Федій розробив оригінальну авторську концепцію естетичної терапії людини з проблемами соціалізації [80]. Модульні навчальні програми з дисциплін спеціалізації «Образотворче мистецтво», «Театральне мистецтво» вперше були впроваджені з метою підвищення кваліфікації майбутніх соціальних педагогів у Київському педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова за редакцією А. Капської [8]. У той же час, така важлива проблема пов'язана з об'єктивною необхідністю у художньо-творчому спрямуванні етапу професійного розвитку формування майбутніх соціономістів, їх орієнтація на розвиток соціально-педагогічних проектів для різних цільових груп з акцентом на мистецькі засоби

що недостатньо представлені в наукових і теоретичних дослідженнях. Спільність понять «арт-терапія» і «артпедагогіка» може бути визначена тільки в першій з них – «арт» тобто «художнє». Синонімом слова «арт» є термін «мистецтво». Принципова відмінність досліджуваних концепцій виявляється в другій їх частині: терапія – це напрямок медицини; педагогіка – це наука про навчання, виховання та особистісний розвиток.

Сучасні вчені сходяться на думці, що визначення «артпедагогіка» слід розглядати як синтез двох галузей знання, мистецтва і педагогіки, що забезпечують розвиток теорії і практики педагогічного процесу художнього розвитку дітей і формування основи художньої культури через мистецтво і художньо-творчу діяльність, музичну, образотворчу, художньо-мовленнєву та театралізовано-ігрову [4]. До основних методів артпедагогіки відносяться: словесні методи (естетична бесіда; розповідь, лекція про твори мистецтва); методи організації художньо-творчої діяльності (художньо-творчі вправи, ігри, ігрові ситуації, створення «ситуацій успіху»); візуальні (демонстрація ілюстрацій, малюнків, фотографій).

Суть арт-терапії полягає в лікувально-коригуючому впливі мистецтва на суб'єкт і проявляється в реконструкції психотравматичної ситуації за допомогою художньо-творчої діяльності, позбавленні від пов'язаних з нею турбот в зовнішню форму через продукт художньої діяльності, а також створення нових позитивних вражень, народження творчих потреб і способів їх задоволення. Для здійснення професійної діяльності з різними цільовими групами фахівці соціонічної сфери повною мірою застосовують різні техніки арт-терапії: ізотерапію (коригуючий і розвиваючий вплив засобами образотворчого мистецтва); бібліотерапію (психотерапевтичний вплив на людину за допомогою читання спеціально підібраних книг); імаготерапію (вплив через образ, театралізація); музична терапія (вплив через сприйняття музики); вокалотерапію (лікування співом); кінезітерапію (танцювальна терапія, корекційний ритмічний вплив рухами), кінотерапію (в

якості ключового методу впливу використовується перегляд кіно, роликів, мультфільмів, серіалів).

Для успішного функціонування будь-якого суспільства майбутнім поколінням важливо оволодіти культурною спадщиною своєї країни і свого народу. Тому у фахівців мистецького спрямування є можливість реалізувати цей шлях передачі культурної спадщини у своїй професійній діяльності. Але в процесі професійної підготовки вони самі повинні засвоїти цю культурну спадщину і сформувати певний рівень естетичної культури і естетичної свідомості, залучаючи до народної і світової культури, мистецтва, літератури, розвитку фольклорного мистецтва, відродження народних ремесел, формування навичок і умінь транслювати естетичну культуру в навколишнє суспільство і т. д.

Поняття естетичної культури розглядається в педагогічній науці в різних аспектах: як особистісна якість; в результаті розвитку естетичних якостей особистості; як структурний компонент загальної культури особистості; як підсистема духовної культури; як сукупність певних явищ життя людини; як спосіб пізнання реальності; як сукупність естетичних і загальнолюдських цінностей.

Це питання було розглянуто М. Покропивним у статті «Естетична культура майбутніх фахівців художнього напрямку як науково-педагогічна категорія» [63]. Автор також торкнувся таких тем, як категоріальний апарат провідної концепції проблеми формування естетичної культури у майбутніх фахівців художнього напрямку естетичної культури.

Глобальна мета освіти це формування «людини культури». Мета нерозривно пов'язана з підвищенням рівня духовності і моральності, що неодмінно проявляється у взаєминах з людьми, в спілкуванні з ними, в тому числі і професійному. Процес розвитку естетичної культури майбутніх фахівців залежить від багатьох умов.

Проблема формування естетичної культури майбутніх фахівців зараз досить

активно вивчається в педагогічній науці. Однак відзначимо, що в дослідженнях останніх десятиліть увага вчених в першу чергу зосереджена на формуванні естетичної культури вчителя, але представники інших професійних сфер в контексті естетичної культури вивчаються набагато рідше. О. Смирнова вивчала розвиток естетичної культури майбутніх учителів дизайну. Вона дійшла висновку, що формування естетичної культури студентів потребує розробки окремої спеціальної технології [72]. Ю. Ардашова досліджувала проблеми формування естетичної культури майбутніх соціальних педагогів і співробітників. Як зазначає дослідник, формування естетичної культури являє собою складний процес, що передбачає послідовну зміну станів особистості в розвитку цієї особистісної якості і містить комплекс послідовних педагогічних дій, спрямованих на досягнення практичних результатів [3]. Так, Ю. Ардашова трактує естетичну культуру майбутнього фахівця як особистісну якість.

Особлива увага в дослідженні Л. Арнштейна приділяється музичній та естетичній культурі майбутнього фахівця [5]. Вчений вважає, що розвиток музичної та естетичної культури студента буде успішним, якщо буде сформована активна суб'єктна позиція студентів і взаємодія внутрішніх і зовнішніх суб'єктів освітнього простору. Автор визначає музично-естетичну культуру студентів як інтегративний спосіб освоєння студентами дійсності у сфері своєї духовної діяльності. У. Погосова окреслює естетичну культуру майбутнього фахівця як результат розвитку його естетичних якостей у процесі професійної підготовки. В структуру естетичної культури вона включає такі компоненти як естетичне почуття, естетичні потреби, естетичний ідеал, художньо-естетичний смак, естетичне судження [62].

Підходи до визначення поняття «естетична культура» дуже різноманітні. Специфіка дослідження естетичної культури в педагогічній науці полягає в тому, що вона об'єднує педагогіку з естетикою стосовно культурології, історії мистецтва, психології та соціології. Естетичною діяльністю може займатися будь-

який фахівець, незалежно від обраного профілю діяльності. Однак у фахівців художнього напрямку є певна особливість, оскільки їх рівень естетичної культури безпосередньо пов'язаний зі здатністю формувати рівень естетичної культури населення. Для цього вони повинні були розвинути естетичне світовідчуття, естетичний світогляд і естетичну свідомість. Розвиток естетичної культури студентів має здійснюватися відповідно до особливостей їх професійної орієнтації та професійної спрямованості в освітніх установах.

Стрімкий науковий прогрес сучасного суспільства визначає впровадження технологічного підходу в освітню сферу і технологізацію всіх ланок педагогічного процесу. Активне використання педагогічних технологій як у навчанні, так і у вихованні молоді сприяло впровадженню в науковий обіг поняття «освітні технології».

О. Кутова розкриває сутність технологій естетичного виховання та їх значення при використанні викладачами вузів у роботі зі студентами у міру вдосконалення їх педагогічної майстерності у своїй статті «Використання технологій естетичного виховання студентів викладачами вищих навчальних закладів як складова їхньої педагогічної майстерності» [42].

Під поняттям «освітні технології» розуміється система теоретично обґрунтованих і обраних методів, прийомів і послідовних процедур навчально-розвиваючої діяльності, які, впливаючи на особистість учнів, забезпечують підвищення їх рівня освіти. У цьому процесі особливо ефективні технології естетичного виховання і механізм дії, який заснований на використанні естетичних факторів в якості виховних факторів почуттів, емоцій і переживань учнів. У зв'язку з цим перед вітчизняною педагогічною наукою стоїть завдання створення інноваційних технологій естетичного виховання.

Ефективність виховного впливу на учнів багато в чому залежить від знання вчителем педагогічних технік. Під педагогічною технікою розуміється сукупність умінь і навичок, прийомів і засобів, за допомогою яких педагог досягає чіткої

організації навчання і виховання учнів і досягає максимальної ефективності застосовуваних методів педагогічного впливу на них.

У загальному вигляді педагогічна техніка включає: методику організації навчальних занять, різних освітніх заходів; вміння педагогічно правильно поставити голос, ефективно використовувати тон, стиль і культуру мови, міміку, жести; вміння слухати студентів, бути до них уважним; виявляти видимий щирий інтерес до їх слів, дій; вміння вчитися і враховувати здібності та особисті якості студентів, особливості навчального студентського колективу; вміння створювати необхідні педагогічні ситуації з метою виховного впливу на студентів через колектив, громадські органи студентського самоврядування, використовувати для цієї мети явища всередині колективного і суспільного життя, думку товаришів і друзів.

Уміння володіти педагогічними засобами і прийомами допомагає вчителю бути естетично виразною людиною, вміти при необхідності приховувати свій поганий настрій або, навпаки, проявляти азарт, радість, розчарування, обурення.

Духовний світ людини формується під впливом безлічі факторів, серед яких технології естетичного виховання мають надзвичайно важливий вплив на навчання студентів, елементи яких використовуються викладачами вищих навчальних закладів.

За допомогою технологій естетичного виховання засобами професійної дисципліни викладачі можуть спонукати студентів до розвитку наукових ідей, вчити їх мислити і створювати в пам'яті численні асоціації явищ, що відбуваються в природі, і пов'язувати їх з естетичним спогляданням, переживанням, розумінням буття.

Отже формування естетичної культури майбутніх педагогів відбувається завдяки: застосуванню методів артпедагогіки й арттерапевтичних методик у проектній діяльності (І. Гончаров, 1986; М. Лещенко, 1997; О. Шевнюк, 1995; Г. Локарева, 2017); технікам арт-терапії (Медведєва, Левченко, Комісарова,

Добровольська, 2001); сформованості певного рівня естетичної культури і естетичної свідомості (Медведєва, Левченко, Комісарова, Добровольська, 2001); підвищенню рівня духовності і моральності (Покропивний, 2012); технологіям естетичного виховання студентів (Кутова, 2012).

1.3. Структурні елементи процесу підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання

Проблема структури підготовки майбутніх педагогів є предметом фундаментальних досліджень психолого-педагогічної науки. Результати аналізу наукової літератури дозволяють стверджувати, що вчені по-різному визначають структуру професійної підготовки фахівця: деякі з них називають компоненти навчання ставленням особистості до діяльності, інші – виділяють такі компоненти, як мотиваційний, змістовний, процесуальний, організаційний [16].

Підкреслюючи важливість естетичного виховання, В. Сухомлинський писав: «Ми знаємо прислів'я: «вчення і праця поруч йдуть», але і вчення, і праця недалеко підуть і вже, у всякому разі, казна куди заведуть людину, якщо поруч з ними не йде Краса – третій з найважливіших елементів виховання» [77].

В. Сухомлинський підкреслює, що без естетичного виховання немає освіти взагалі. На думку В. Сухомлинського, завдання естетичного виховання – навчити людину бачити в красі навколишнього світу, в красі людських взаємин, душевному благородстві, доброті і сердечності і на цій основі стверджувати прекрасне в собі. І якщо завдання всіх складових освітнього процесу – сформувати повноцінно розвинену особистість, то естетичне виховання спрямоване на формування естетичної культури в особистості.

Естетичне виховання в даному контексті виступає як цілеспрямований, педагогічно детермінований процес формування естетичної культури особистості

з урахуванням вже накопиченого естетичного досвіду. По суті, ми розуміємо його структуру як взаємозв'язок частин цілого, рушійних сил і закономірностей.

Характеристика структури естетичної культури розглядається як співвідношення і взаємозв'язок компонентів цієї інтегральної характеристики індивіда. Аналіз сутності естетичної культури дозволяє виділити в ній такі взаємопов'язані компоненти.

Естетичне сприйняття – це процес відображення предметів і явищ дійсності у всьому різноманітті їх властивостей і аспектів, безпосередньо діючих на органи чуття. Це специфічне відображення творів мистецтва, а також предметів природи, суспільного життя і культури, що мають естетичну цінність, що пронизує крізь час. Він виражається як сукупність відчуттів і протікає в єдиному процесі пізнання одночасно з відчуттями [77].

Естетичний інтерес – показник естетичного ставлення підлітків до навколишньої дійсності, яке тісно пов'язане з емоційними переживаннями. Це вибіркоче ставлення до дійсності проявляється в потребі в естетичній діяльності. Ми розглядаємо розвиток інтересу до мистецтва як одну зі складових єдиної структури по формуванню емоційно-оціночного ставлення людини до дійсності [77].

Естетичний смак являє собою складний комплекс особистісних проявів і властивостей, що є уміння адекватно оволодівати естетичними якостями дійсності, вираженими в системі прямих емоційних оцінок. Це проявляється в процесі естетичного сприйняття і естетичної діяльності. Смак – це вміння судити про красу, це своєрідна характеристика людини, культура вибору. Смак – це не тільки емоційна складова, а й раціональна, тісно пов'язана з поглядами, інтересами і потребами. Однак смак, який реалізується в процесі сприйняття і створення естетичних цінностей, не тотожний згаданим вище компонентам, так як спонукає до активності [77].

Естетична потреба – потреба людини в оптимальній і гармонійній діяльності

всіх його рівнів і систем, реалізовані в різних формах естетичної діяльності, потреби в художній діяльності, творчості. Розвиток естетичних потреб тісно пов'язаний з формуванням мотиваційних потреб студентів. Їх освіта – одна з передумов розвитку художніх здібностей [77]. «Потреба є відправною точкою будь-якої діяльності. Розвиток естетичних потреб означає утвердження форм самореалізації особистості, розкриття її творчого потенціалу, виявлення естетичного в людині». Вони складають основу художнього смаку і підпорядковуються діалектиці людських потреб, складають головну передумову розвитку художніх і культурних цінностей, своєрідні джерела творчої активності. Потреба є головною силою діяльності. В силу естетичних потреб створюється стійка внутрішня установка для активного, цілеспрямованого залучення людини до світу прекрасного.

Естетичний ідеал – це історично конкретне, чуттєве уявлення або уявлення про те, що має бути прекрасним, матеріалізоване в мистецтві, в практиці суспільного життя і виробничої діяльності людей. Естетичний ідеал не існує поза досвідом і за його межами. Формування ідеалу саме по собі є актом досвіду. Загально визнаними є такі риси ідеалу, як: а) постановка цілей; б) організація діяльності і сприйняття з точки зору ідеалу; в) формування ідеального мислителя як певного образу свідомості [77].

Естетична свідомість – одна з форм суспільної свідомості, що відображає навколишній світ, різні види діяльності людини, продукти його діяльності і твори мистецтва. Особливістю естетичної свідомості є те, що взаємодія людини з об'єктивною реальністю переживається, оцінюється і мислиться тут виключно індивідуально, з точки зору ставлення до історично детермінованих ідеалів втілення краси і краси в реальному житті і мистецтві [77].

Естетична ставлення – особливе ставлення до дійсності, в процесі якого людина виявляє і розкриває міру цілісності предметів, явищ і ситуацій об'єктивного світу, показує і переживає розвиток здібностей і можливостей до

активної творчої діяльності, оцінює ступінь досконалості явищ дійсності і ступінь гармонії людини і світу. Воно існує і розвивається як самостійне ціннісне ставлення. У кожної людини є здатність демонструвати естетичне ставлення. Умовою існування естетичного відношення є естетичний предмет. Естетичний предмет, інформація про нього, впливаючи на людину, викликають різні емоції, що визначають естетичну оцінку твору [77].

Естетична оцінка – визначення ступеня досконалості, естетичної значущості предметів і явищ дійсності і творів мистецтва. Зазвичай це визначається світоглядом людини, соціальним становищем, рівнем культури, потребами, інтересами і розвиненим естетичним смаком. Естетична оцінка має свою структуру, складовими якої є сприйняття естетичного об'єкта, його аналіз і оцінка його достоїнств. Як правило, естетична оцінка заснована на попередньому досвіді розвитку естетичної культури і залежить від емоційності людини [77].

Естетичне задоволення – це особливе переживання, що виникає в процесі усвідомлення естетичного об'єкта, в процесі його сприйняття. Зазвичай це називають вищим людським досвідом. Це визначається, перш за все, властивостями сприйняття учня [77].

Естетичне почуття – особливе почуття задоволення, яке людина відчуває при сприйнятті прекрасного наяву і творах мистецтва. Естетичне почуття – це особисте вираження ставлення людини до певних явищ і предметів. Він формує різне ставлення людини до дійсності в залежності від того, наскільки адекватний естетичний об'єкт і уявлення людини про прекрасне [77].

Ця характеристика компонентів естетичної культури особистості дозволяє стверджувати, що вони органічно взаємопов'язані і існують як ієрархічна система. Початковим і визначальним фактором у цій системі є естетичні потреби людини. Вони виражаються в естетичних інтересах, смаках і ідеалах особистості, багато в чому визначають розвиток кожного з них і естетичної свідомості в цілому.

Показниками розвитку цих особистісних якостей є: спрямованість її

інтересів в їх естетичних проявах, її ставлення до дійсності, до навколишнього світу, її поведінки в суспільстві, ставлення до знань і праці, ступінь сформованості емоційно-мотиваційної сфери. Ці показники засновані на високому рівні розвитку естетичного сприйняття, глибокому розумінні значущості певних естетичних явищ, правильної емоційної реакції на них і прагненні до естетичного ідеалу. Іншими словами, у роботі педагогів повинен бути дотриманий логічний ланцюжок, що веде людини до естетичної досконалості: здатність до естетичних відносин, готовність до них – естетична установка. Показником формування естетичної культури особистості є естетична діяльність, заснована на сформувався естетичної потреби. Чим ширше учень залучений в різні види естетичної діяльності, тим вище буде рівень розвитку його естетичних потреб.

Естетична культура особистості – це здатність сприймати, розуміти прекрасне в дійсності і в мистецтві. Він виражає рівень розвитку естетичної свідомості, здатність і потреба естетично сприймати реальність, брати участь в естетичній діяльності, реалізованої в естетичних цінностях. Естетична культура визначається економічним фактором життя суспільства, а рівень естетичної культури школярів визначає зміст індивідуальної діяльності у вільний час. Формування і розвиток образно-емоційного сприйняття і ставлення до мистецтва і дійсності, творчих здібностей, художніх здібностей та поведінки за законами краси.

Естетичне виховання – це виховання почуттів, на яких заснована свідомість, а значить, і інтелект, і все, що відрізняє людину; і тільки коли ці почуття знаходяться в гармонії з навколишнім світом, формується особистість.

Зміст естетичного виховання, орієнтований на формування естетичної культури людини, передбачає розвиток вміння сприймати прекрасне в природі, творчості, творах мистецтва, навколишньому світі, в поведінці людей, які прагнуть отримувати задоволення від прекрасного [61].

Ряд вчених заявляють, що основними напрямками підготовки майбутніх

вчителів повинні бути: впровадження нового змісту навчальних предметів для підвищення їх інтелектуального і наукового рівня; використання інноваційних методів викладання навчальних дисциплін; застосування сучасних педагогічних технологій; активізація практики студентів у школі; вдосконалення екзаменаційної системи шляхом введення критеріїв компетентності для оцінки навичок і знань студентів.

А. Ліненко конкретизує компоненти професійної підготовки за такими характеристиками: емоційно зацікавлене позитивне ставлення до предмета (студента), об'єкту (педагогічного процесу) і способу діяльності (виховання і навчання); знання будови особистості, її вікових змін, цілей і методів педагогічного впливу в процесі її становлення і розвитку; педагогічні навички для організації та здійснення виховного впливу на формування людини; бажання спілкуватися з дітьми, передавати їм свої знання відповідно до змісту і способами досягнення суспільно значущих цілей [44].

Академік І. Зязюн виділяє наступні основні компетенції випускника: прийняття активної життєвої і професійної позиції; орієнтація на соціальне, професійне самовизначення і самореалізацію, здатність до самоорганізації; оволодіння базовими професійними вміннями, практичними навичками в професійній сфері; формування та володіння професійними цінностями і якостями, що відповідають загальнолюдським нормам; досягнення сучасного загальнокультурного рівня і формування професійної культури [29].

Структурні компоненти підготовки майбутнього вчителя вказують на його багатогранність і складність як системне явище, яке на рівні структурного аналізу характеризується набором компонентів, що складають його структуру.

Л. Кондрашова, вивчаючи підготовку майбутніх вчителів до виховної діяльності в школі, приходять до висновку, що це явище є багатовимірною системою і складається з таких компонентів:

- мотиваційні (інтереси, професійні установки, бажання займатися виховною

роботою);

- орієнтаційні (ціннісно-професійні орієнтації, в основі яких лежить професійна етика, погляди, професійно-педагогічні ідеали, принципи, переконання);

- пізнавально-операційні (професійна спрямованість уявлень, уваги, сприйняття, пам'яті; педагогічне мислення, педагогічні навички, знання, дії, операції та види діяльності, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності);

- психофізіологічні (властивості і здібності, що забезпечують майбутньому вчителю високу ефективність виконання освітніх функцій, впевненість у своїх силах, прагнення наполегливо доводити розпочате до кінця, здатність вільно управляти своєю поведінкою і поведінкою оточуючих);

- емоційно-вольові (почуття, вольові процеси, що забезпечують успішне протікання і ефективність діяльності вчителя; емоційний тонус, цілеспрямованість, самоконтроль, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самоконтроль);

- оціночні (самооцінка професійної підготовки та відповідності процесу вирішення професійних завдань оптимальним педагогічним стандартам) [36].

Н. Стаднік розробила структуру підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи з дітьми и подає її у вигляді таких взаємопов'язаних складових [74]:

- психологічна підготовка (розуміння мети, завдань, необхідності та основних способів виховання студентів; стійкий пізнавальний інтерес до вивчення проблеми, розуміння її сучасного трактування; прагнення до самоосвіти; формування мотиваційної сфери, знання індивідуальних особливостей студент);

- науково-теоретична підготовка (знання сутності та особливостей виховання дітей різного віку; форм і методів ведення виховної роботи в умовах загальноосвітніх закладів);

- практична підготовка (володіння комплексом різних методик навчання; наявність навичок і умінь виділяти і відбирати пізнавальний матеріал; володіння педагогічними прийомами організації та проведення виховної роботи).

Вивчаючи процес підготовки майбутнього вчителя до навчальної діяльності, його можна розділити на наступні основні етапи:

- освоєння студентами певного рівня теоретичних знань про сутність та особливості освітнього процесу, принципи і методи навчання, форми організації виховної роботи в процесі навчання студентів педагогіці, методи виховної роботи, основи педагогічної майстерності;

- удосконалення практичних навичок та організація навчальної справи під час педагогічної практики в школі;

- формування у майбутніх фахівців первинних практичних навичок аналізу навчальних ситуацій, планування та проведення різних освітніх заходів для певної вікової категорії;

- поглиблення теоретичних знань, формування у майбутніх вчителів практичних навичок у позакласній роботі [74].

Г. Петрова акцентує увагу на системі знань, навичок і умінь майбутнього вчителя в галузі естетичного виховання: потреби в естетичному та художньому вихованні, самоосвіті та самовихованні; широке естетичне і художнє світосприйняття; уявлення про прекрасне в житті і накопиченні мистецтва у результаті емоційного та естетичного досвіду; високорозвинений естетичний ідеал, смак, висока здатність сприймати, вивчати і аналізувати естетичний об'єкт; висока культура мови вчителя, його емоційність, точність, образність, виразність; естетика зовнішнього вигляду і поведінки; високий рівень розвитку художніх і творчих здібностей вчителя, які проявляються в його житті і в професійно-педагогічній [60].

Узагальнення проаналізованих матеріалів дозволяє визначити структуру підготовки майбутніх вчителів до естетичного виховання студентів, яка

представлена у взаємодії таких компонентів: загальнотеоретичної і професійно-орієнтованої діяльності; знання психолого-педагогічних основ і методів естетичного виховання, сучасних методів роботи на аудиторних, факультативних і позакласних заняттях; вміння створювати емоційну і естетичну атмосферу на уроках і позанавчальних заняттях; вміння використовувати твори мистецтва на уроках і у позакласній діяльності, правильний аналіз їх єдності змісту і форми; уміння організовувати позааудиторні заняття емоційно-естетичної спрямованості [60].

Загальнотеоретична підготовка майбутнього вчителя включає студентів, які вивчають цикли навчальних дисциплін, зокрема гуманітарних, соціально-економічних та естетико-культурних досліджень.

Особлива роль у підготовці майбутніх педагогів до естетичного виховання учнів належить естетико-культурологічній підготовці.

Естетична підготовка є складовою частиною загальної підготовки майбутніх педагогів і спрямована на формування естетично розвиненої, вихованої, культурної особистості і визначається як складний процес, спрямований на єдину духовну особистість. Отже, естетична підготовка студентів розглядається сучасними дослідниками як невід'ємна частина професійної підготовки майбутніх педагогів, спрямована на отримання їх естетичних знань, художньо-естетичних, методичних навичок і умінь, а також на формування естетичних особливостей і особистості. якості, які в комплексі забезпечують ефективність як естетичного виховання школярів, так і професійної діяльності в цілому.

Компоненти підготовки майбутнього вчителя в контексті естетичних і культурних досліджень повинні також включати формування його естетичної культури, так як тільки естетично сформована особистість студента з високорозвиненими естетичними здібностями, свідомістю, естетичним смаком і прагненням до естетичного розвитку дійсності буде вміти виховувати в своїх майбутніх учнях ту чи іншу естетичну якість.

Естетична культура педагога відображає його здатність до грамотного, вільного і повного сприйняття і аналізу різних естетичних явищ, вмінню їх адекватно оцінювати і класифікувати, вибудовувати педагогічну діяльність відповідно до суспільно значущих естетичних норм досконалості і краси (див. Додаток А).

Професійно-орієнтована підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання передбачає фундаментальну і практичну підготовку студентів у закладах вищої освіти.

Фундаментальна підготовка включає психолого-педагогічну, методичну та художньо-творчу підготовку. Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя передбачає засвоєння студентами професійних знань з історії педагогіки, педагогіки, художньої педагогіки, дидактики, загальної психології та вікової психології, основ виховної роботи, що сприятиме подальшому набуттю професійних навичок і навички для здійснення естетичного виховання школярів різних вікових груп.

Педагогічна підготовка вчителя стає ефективною, якщо її зміст і форми відображають специфіку процесу формування творчої особистості, враховують закономірності творчого процесу, взаємозумовленість і взаємозалежність розвитку творчих здібностей і рівня творчої активності суб'єктів освітнього процесу.

Методична підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання полягає в оволодінні змістом, організаційними методами, формами й напрямками виховної роботи, зокрема й виховання естетичної культури учнів.

Методична підготовка майбутніх педагогів визначається як цілісна система педагогічних дій, заходів, спрямованих на інтеграцію теоретичної та практичної складових, які є важливим засобом їх майбутньої якісної методичної діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти (див. Додаток Б).

Серед форм і методів естетичного виховання найбільш ефективними вважають наступні: метод переконання як засіб формування знань, поглядів,

ціннісних орієнтацій; бесіди-обговорення переглянутих вистав, творчі зустрічі з артистами та ін.; перегляд вистав і художніх виставок; екскурсії в художні установи, музеї; використання сучасних відео та аудіо матеріалів; підготовка художніх екскурсій створення тематичних виставок, альбомів, стендів, присвячених мистецтву; видання студентської газети [25].

Позиція про те, що учневі – майбутньому вчителю – естетичне виховання необхідно не тільки як особистість, але і є атрибутом його професійної діяльності, присутнє у багатьох наукових дослідженнях.

Методична підготовка передбачає вирішення таких завдань, як: оволодіння знаннями, вміннями та навичками з методичної діяльності, спрямованої на розвиток педагогічних здібностей студентів, ознайомлення з педагогічними навичками творчих вчителів, передовим досвідом педагогічних колективів.

Методична підготовка майбутнього педагога до естетичного виховання студентів у ЗВО включає в себе три етапи (рис. 1.1).

В структурі підготовки майбутнього педагога виділяємо також художньо-творчу підготовку, що є важливою складовою виховання естетичної культури учнів. Художньо-творча підготовка в контексті професійно-орієнтованої підготовки передбачає набуття студентами-майбутніми педагогами, розвиток їх естетичного смаку та індивідуального стилю, формування естетичного світогляду, естетичних умінь, що є базовими для формування умінь і навичок в організації виховання естетичної культури підлітків.

Практична підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання передбачає проходження студентами різних видів практики, зокрема: етнографічної, технологічної, конструкторської, навчальної, педагогічної та ін. Але особлива роль в цьому процесі належить педагогічній практиці, метою якої є підвищення рівня і якості підготовки майбутнього фахівця як педагога, в забезпеченні можливості адаптації до освітнього середовища школи, в якій вони розкриють свої професійні здібності і, зокрема, навички навчальної роботи.

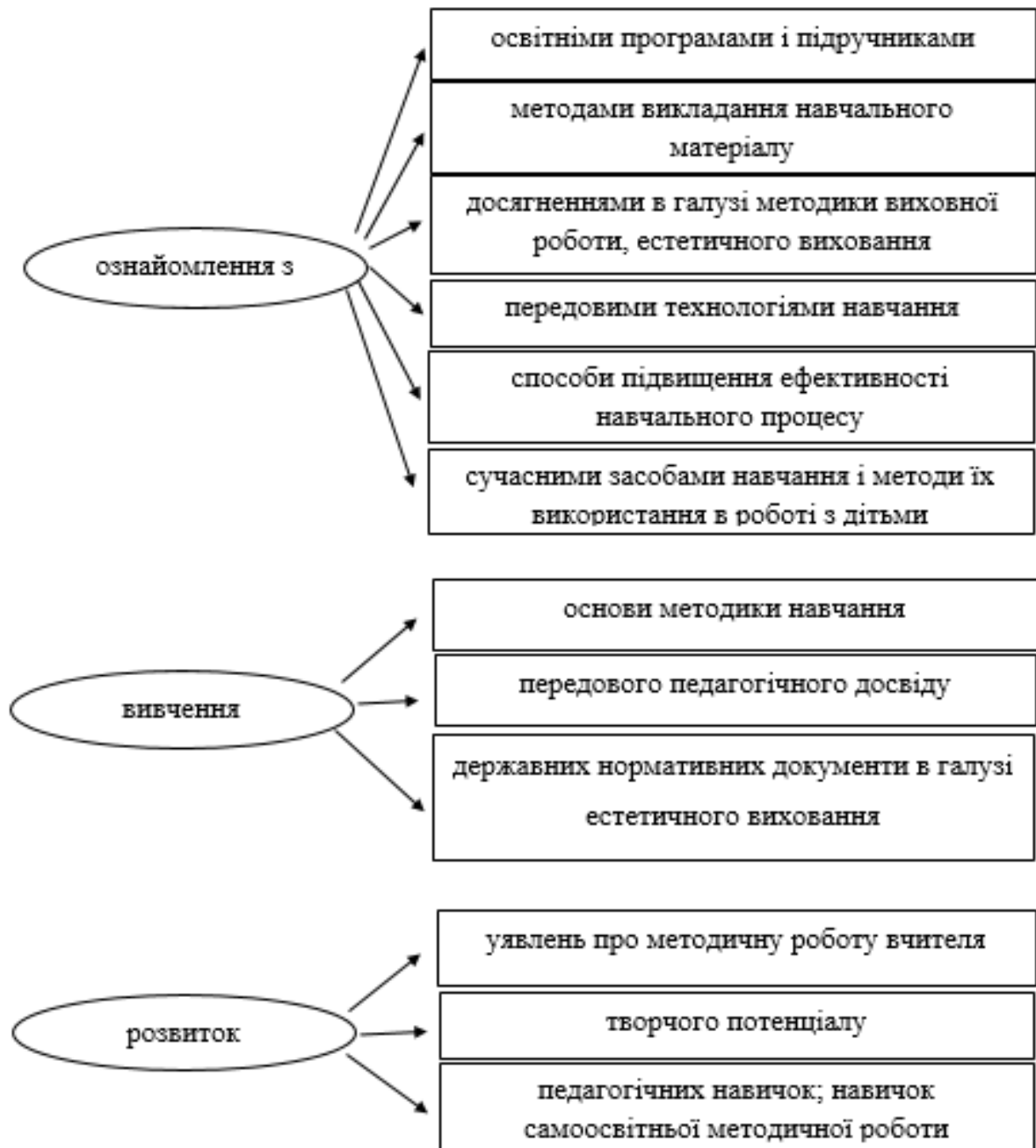

Рис. 1.1. Методична підготовка майбутнього педагога до естетичного виховання студентів у ЗВО

Безумовно, всі види практики сприятимуть ефективній підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності, але особлива роль у цьому процесі належить педагогічній практиці, метою якої є підвищення якості та рівня

підготовки майбутнього фахівця у міру необхідності. В забезпеченні можливості адаптації до освітнього середовища школи, в якій він розкриє свої професійні навички і здібності виховної роботи.

У процесі підготовки майбутнього вчителя до роботи зі студентами важливу роль відіграє професійна майстерність, яка формується в процесі вивчення педагогічних дисциплін. Реалізується через систему навичок, спрямованих на отримання конкретного результату професійної освітньої діяльності. Основні навички, що впливають на продуктивність такої діяльності, включають:

- гностичні – вміння аналізувати літературу, вивчати предмет, результат і процес власної роботи; проаналізувати педагогічну ситуацію і її вплив на розвиток і формування особистості; вивчати індивідуальні та вікові особливості різних категорій учнів; правильно сприймати і аналізувати соціальні події в житті підлітків, їх поведінку, причину і мотиви дій;

- проектувальні – вміння формувати цілі, систему завдань суспільно-виховної роботи, прогнозувати програму індивідуального розвитку учня; моделювати зміст, методи і форми навчальної діяльності та можливі педагогічні ситуації;

- конструктивні – вміння реалізовувати завдання; вибрати продуктивні форми, методи і прийоми виховної роботи з різними категоріями учнівської молоді; визначити мету і спланувати засоби поліпшення власної діяльності;

- організаційні – здатність сприяти індивідуальному розвитку особистості, її природним задаткам; сформувати високорозвинений студентський колектив; спільно зі студентами організовувати різні освітні заходи;

- оціночні – вміння оцінити результати власної виховної роботи зі студентами; контролювати свої дії, психічний стан, поведінку, професійні відносини і діяльність учнів;

- прикладні – володіння технічними та творчими навичками.

Підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в

умовах закладу загальної освіти – це складна, впорядкована, багаторівнева динамічна система, що функціонує відповідно до завдань, цілей і принципів професійно-педагогічної підготовки, спрямована на формування системи знань, навичок та умінь студентів у вихованні естетичної культури школярів, розвитку у них творчого підходу до навчальної діяльності.

Процес підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної освіти включає в себе, перш за все, підготовку майбутніх педагогів у формуванні естетичної культури мета якої є оволодіння студентами формами, методами і напрямками виховної роботи з виховання естетичної культури підлітків; формування ціннісного ставлення студентів до естетичної культури; методична підготовка вивчення передового методичного досвіду, державних документів в галузі естетичного виховання; розвиток творчого потенціалу и розвиток педагогічних навичок; практична підготовка майбутніх педагогів; проходження студентами різних видів практик та використання інноваційних технологій.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Врахування психологічних особливостей підлітків у підготовці майбутнього педагога до естетичного виховання

Важливим принципом естетичного виховання є поєднання раціонального й емоційного в ставленні до дійсності. Формування естетичних потреб у підлітків залежить від їхніх вікових та психологічних характеристик. Особливості підліткового віку полягають в тому, що це складний відповідальний період становлення особистості, в якому формуються соціальна орієнтація і моральна свідомість: оцінка, моральні погляди, уявлення про норми поведінки, судження, запозичені у дорослих. Шлях до оволодіння ними – через реальні відносини, через оцінку їх діяльності дорослими. Наприклад, підлітки не відразу розуміють, що воля також загартовується навчанням, що відкрите визнання своїх помилок свідчить про сміливість, що усвідомлення своєї провини – це крок до відповідальності. Знання моральних норм і норм взаємин не завжди розуміється глибоко, моральний релятивізм складно сприймати, тому оцінки дій оточуючих безкомпромісні та категоричні. Моральні переконання все ще нестабільні, але вони стають специфічними мотивами поведінки. Є свої погляди і оцінки, які можуть швидко змінюватися, але підліток також буде відстоювати протилежну точку зору так само впевнено, як і інші [10].

В мотиваційній сфері відбуваються важливі зміни: потреба в самооцінці, самоствердженні, визнанні і позитивному ставленні з боку товаришів. Є орієнтація на майбутнє: ідеали, мрії, мета, довгострокові плани. Однак підлітку також

властиво неприйняття мети, незважаючи на її об'єктивне значення, тому що воля ще слабка. Підлітки частіше роблять щось по найсильнішому спонуканню, але у них ще немає власної поведінки, і вони самі визнають, що вольові якості у них слабкі.

Завдання педагогів – розвивати у підлітків вольову поведінку, використовуючи емоційно привабливі цілі, підтримуючи їх наміри і уявлення про можливість досягнення власного рівня домагань. У підлітків виконавська частина ще слабо представлена у вольовому акті. В очах підлітків головна причина їх невдач в школі це лінь. Не менш важливим є забезпечення пізнавальної мотивації та розвитку інтересів. Підліткам властива легкість появи переживання, емоційної напруги, їм важко стримувати свою радість, горе, образу та гнів. Їх емоції характеризуються жорсткістю – інертністю, негнучкістю, навіть схильністю до самопідтримки. Підлітки знаходяться в оточенні власного горя або вини. Вони відчують задоволення від будь-якого переживання, відчують потребу в сильному емоційному насиченні. Суперечливі устремління, що виникають досить часто, ще більше підсилюють загальний емоційний фон, що призводить до виникнення афективного стану. Афективний стан може бути досить тривалим і виникати з незначної причини. Необхідно навчити підлітків контролювати свої емоції, усвідомлювати їх, говорити про них, проявляти їх в культурних формах.

Відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості: з'являється інтерес до свого внутрішнього світу, що призводить до ускладнення і поглиблення процесу пізнання самого себе. Підліткова рефлексія спрямована на розуміння себе, особлива увага приділяється власним особистим якостям, тому підвищується чутливість до оцінок від оточуючих, з'являється акцент на реальних досягненнях. Відображення виявляє недосконалість «Я», яке переживається глибоко і гостро.

Моральна мотивація ще не стійка, тому підліток легко піддається тиску зі сторони, таким формам соціальної поведінки, які могли зробити його дорослим у власних очах.

Підліток створює свої образи «Я» і вони дуже різноманітні, це такі як: фізичне «Я» (уявлення про зовнішності), ментальне «Я» (риса характеру, його здібності і т. д.). Але ставлення до всіх цих рис свого «Я» залежить від системи цінностей, яка формується під впливом членів родини і однолітків. Ось чому одні люди гостро усвідомлюють недолік зовнішньої краси, інші гостро усвідомлюють фізичну силу, а деякі зосереджують всю свою увагу на поліпшенні результатів в заняттях спортом. Образ «Я» як і раніше нестабільний, уявлення про себе нечітке [10].

Самооцінка тісно пов'язана з образом «Я». Підлітку важливо знати не тільки, що він собою являє, але і наскільки значимі його індивідуальні особливості для оточуючих, а значить, і для нього самого. Постійно йде порівняння себе з іншими. В ідеалі самооцінка повинна складатися з порівняння себе сьогодні з собою з минулого. Це ефективно, проте не так легко. Самооцінка – це загальний характер і навіть недооцінюється: підлітки перебільшують свої недоліки та недооцінюють свої успіхи. Але низька самооцінка може приховувати високий рівень домагань, на основі якого розвивається феномен «дискомфарту від успіху». Підліток, який має таку самоповагу, знецінює досягнення однолітків, радіє їх невдач. Така суперечлива самооцінка виникає за умови надмірних вимог з боку батьків або песимістичних уявлень про можливості своєї дитини. З'являється сильна реакція навіть на справедливий коментарі. Підліток шукає зовнішні причини, щоб виправдати свої існуючі або передбачувані невдачі. Такий «афект неадекватності» вимагає пошуку психологічного захисту у вигляді знецінюючи успіх оточуючих. Висока самооцінка повинна поєднуватися з умінням диференційовано оцінювати свої досягнення і при цьому бачити недоліки і перспективи поліпшення результатів за рахунок усунення недоліків.

Підлітки адекватно оцінюють навколишнє оточення, але завищують самооцінку собі. Загальне позитивне ставлення до себе і своїх можливостей має залишатися незмінним, а недоліки сприймати як тимчасові, які можна усунути.

Самооцінка поступово звільняється від оцінок інших і набуває все більшого значення в якості регулятора власної поведінки.

Крім справжнього «Я» існує ще «Я-ідеал». Якщо рівень вимог високий, а їх можливості реалізовані недостатньо, то справжнє «Я» буде сильно відрізнятися від «Я-ідеал». Цей стан призводить до невпевненості в собі, а в поведінці проявляється образливість, впертість, навіть агресивність. Якщо «Я-ідеал» сприймається як досяжний, він сприяє самоосвіті, реалізація якого сприяє розвитку саморегуляції. Саморегулювання включає в себе вільну постановку мети і вибір засобів її досягнення. Деякі підлітки навіть розробляють програму самовдосконалення, але не у всіх вистачає сили волі і наполегливості для її реалізації. Уміння ставити мету, знати засоби її досягнення, використовувати свої можливості і передбачати результати, все це показник високої зрілості особистості, який проявиться пізніше. В учнів з'являється потреба в життєвому самовизначенні, орієнтованості на майбутнє, визначати свій життєвий шлях, майбутню професію. Ця потреба конкретизується в новій соціальній позиції, яка розкривається на наступному віковому етапі [10].

Педагог повинен знати умови, в яких живе дитина, сприяти його благополуччю, задовольняти його інтереси і розвивати здібності. Учень повинен відчувати себе захищеним від несправедливості і образ вчителя, його слід розглядати таким, яким він є, небайдужим до вчителя і однокласників. Він повинен цінувати інтереси спільної справи, а для цього необхідно вміння допомагати своїм друзям і цінувати їх.

Всі питання, пов'язані з вихованням ціннісного ставлення до людини, педагог виконує у взаємозв'язку як на уроках, так і у позакласній роботі, тим самим реалізуючи принцип взаємозв'язку навчальної та позакласної діяльності. У Концепції [62] підкреслюється, що «У шкільній практиці абсолютизуються раціонально-логічні форми навчання мистецтва, споріднені з тими, які характерні для негуманітарного знання, і недооцінюються інтуїтивні, емоційно-образні

шляхи осягнення істини, які належать до сфери духовних здібностей і потреб людини. Мистецтво має стати відкритою образною моделлю входження в світ і не лише завдяки його пізнанню, але й індивідуальному емоційному «переживанню» і «проживанню».

Щоб зняти існуючі бар'єри у спілкуванні учнів «з приводу мистецтва», поряд із оновленням змісту художньо-естетичної освіти та виховання, необхідно змінити педагогічні технології з авторитарно-інформативних на суб'єкт-суб'єктні (діалогічні), інтерактивні (рефлексивні), спрямовані на підвищення духовно-енергетичного потенціалу навчально-виховного процесу (виникнення катарсису, емпатії тощо) [62]. Пріоритетною має стати діалогова стратегія педагогічної взаємодії. Під терміном «діалог» мається на увазі не просто розмова, бесіда, а, насамперед, ланцюжок взаємозалежних вербальних і невербальних спілкувань між педагогом і учнями на основі партнерських стосунків, обміну особистісними духовними цінностями [62]».

Освітні заклади відіграють провідну роль у формуванні різних аспектів культурного та естетичного досвіду підлітків, в основі якого лежить спілкування з мистецтвом. Це складний процес, який формується поступово і непрямолінійно. Підліток в силу особливостей свого віку гостро потребує розвитку і збагачення естетичного досвіду, як джерела гармонізації процесів формування особистості. Потрібно навчити підлітка спілкуватися з мистецтвом, бачити в творах можливість знаходити відповіді на важливі для людини питання.

Естетичний досвід активізує розвиток таких якостей особистості школяра як, художні інтереси і знання, емпатія, естетичні уявлення. Естетичний досвід школяра формується в навчально-пізнавальному процесі при вивченні різних видів мистецтва літератури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, музики та танцю.

Предметна система шкільного навчання з його інформаційною домінантою, культом «раціо» й одночасно недооцінкою емоційно-образних і практично-

творчих аспектів призводить до поступового руйнування природної цілісності свідомості підлітка. Це актуалізує в педагогіці, зокрема і в галузі естетичного виховання, проблему міжпредметних зв'язків, інтегрованих курсів, які потребують змін у методах навчання та підготовці вчителя [26].

Підготовка майбутніх педагогів – це цілісний педагогічний процес, який передбачає створення умов для професійного розвитку майбутнього педагога на основі оволодіння необхідними для навчання знанням і вмінням, розвиток професійно і особистісно значущих якостей, що забезпечують ефективність навчання (див. Додаток В).

2.2. Педагогічна практика як одна із умов підготовки педагогів до естетичного виховання підлітків

Формування майбутнього фахівця неможливе без практичних занять, які стануть усвідомленням вірності обраного шляху і відповідності власних уявлень реаліям обраної професії, розуміння власного потенціалу і вміння адаптуватися.

Серед цілей і завдань практики виділяють такі: «ознайомлення з сучасним станом освітнього процесу в різних типах навчальних закладів, з передовим педагогічним досвідом, зі станом реалізації основних завдань концепції Нової української школи; виховання у студентів інтелектуальних, моральних, естетичних та інших якостей, інтересу і любові до обраної професії, потреби в самоосвіті, розвиток творчого, освітнього та дослідницького підходів до педагогічної діяльності; систематизація, розширення та закріплення теоретичних знань з історії, теорії та методики викладання, актуалізація місцевих, загальноакадемічних навичок та умінь, набутих студентами в університеті, та їх застосування при виконанні конкретних педагогічних завдань у школі» [78, 7].

У процесі педагогічної практики передбачається формування базових

компетенцій, необхідних для подальшої професійної діяльності майбутніх вчителів (див. Додаток Г).

Поняття «компетенція» має безліч пояснювальних варіантів, за визначенням С. В. Іванова «компетенція – це інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, яка формується в процесі навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, умінь, методів, активності, особистісних цінностей і вміння застосовувати їх у процесі виробничої діяльності стосовно кола суб'єктів і процесів певної галузі людської діяльності» [33]. «Професійна компетентність» В. Галузинським і М. Євтух трактується як готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення при здійсненні професійної діяльності [15]. А. С. Заблоцька визначає «кваліфікацію» як офіційне визнання результату формування компетенцій освітніх суб'єктів, визначених нормативними документами про освіту для певної сфери діяльності, а також визначає «компетенції», які, на її думку, є одиницями і результатом освітньої діяльності з компетентнісним підходом [25].

На думку О. Дубасенюк, до основних елементів професійно-педагогічної компетентності належать: компетентність у галузі теорії та методики виховного процесу, компетентність у галузі професійних предметів, соціально-педагогічна компетентність, диференціально-психологічна компетентність, аутопсихологічна компетентність [21].

Вчені запропонували модель професійних компетенцій студента-практиканта:

- ядерні компетенції (засвоєння теоретичної інформації з навчальних дисциплін);
- функціональні компетенції (вміння застосовувати теоретичні знання з основних навчальних дисциплін на практиці, організація освітнього простору уроку образотворчого мистецтва, навчальна, виховна та оціночна діяльність вчителя загальноосвітньої школи, використання методичних інструментів вчителя

образотворчого мистецтва: володіння методами, прийомами і технологіями художньої дидактики в школі та в позашкільних умовах);

- творчі компетенції (художня діяльність майбутнього вчителя) [78].

Під час практики студенти виконують навчально-методичну роботу:

- знайомство практикантів з навчальним закладом (бесіди з адміністрацією, викладачами відділення, класними керівниками); оглядають кабінети, вивчають їх обладнання та оформлення; аналізують навчальні плани школи, календарні і плани уроків вчителів, також плани художніх гуртків і факультативів, план виховної роботи класного керівника, плани методичних об'єднань та ін.

- навчальна, методична, виховна та дослідницька робота практикантів планується протягом усієї педагогічної практики;

- практиканти вивчають учнів того класу, до якого вони прикріплені, в якості класних вчителів (знайомляться з особистими справами, щоденниками, класними журналами; спостерігають за учнями під час уроків і позанавчальних заходів; індивідуальні бесіди з учнями, батьками, вчителями), складають психолого-педагогічну характеристику особистості учнів;

- практиканти аналізують художню програму відповідно до кваліфікації на період практики; знайомляться з необхідною навчально-методичною літературою;

- за допомогою методистів і вчителів розробляють і проводять загальні конспекти уроків;

- практиканти організують з учнями різні види позакласних занять;

- відвідують та аналізують уроки, позакласні заняття викладача-методиста та інших практикантів;

- виконують обов'язки класного керівника, розробляють за допомогою методиста і вчителя різні форми виховної роботи і застосовують їх на практиці;

- практиканти аналізують свою педагогічну діяльність, ведуть педагогічний щоденник, обробляють матеріали досліджень, беруть участь у конференціях з організації педагогічної практики в школі, готують звітну документацію з

практики;

- студенти продовжують аналізувати навчальні плани школи, методичні розробки вчителів та класних керівників, необхідні для проходження практики. На основі цього аналізу самостійно складають індивідуальний план роботи на період педагогічної практики;

- практиканти проводять психолого-педагогічне дослідження класного колективу з використанням сучасних експериментальних методів, складають психолого-педагогічну характеристику учнівського колективу;

- систематично аналізують свою практичну діяльність в щоденниках;

- підготовлюють документацію щодо захисту педагогічної практики.

Під час практики студенти-практиканти знайомляться зі школою, учнями того класу, до якого вони прикріплені як класні викладачі, вивчають необхідну документацію, планують свою роботу на час проходження практики, спостерігають та аналізують проведення уроків та підготовку вчителів при проведенні позакласних і позашкільних виховних заходів. У період проходження практики студенти виконують роботу вчителя та класного керівника закріпленого за ним класу. Відвідують заняття та освітні заходи своїх товаришів. Аналізують результати навчальної діяльності, підготовлюють звітну документацію до підсумкової педагогічної ради та конференції факультету.

Педагогічна практика студентів закінчується диференційованим заліком за чотирибальною системою «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

«Відмінно» ставиться в тому випадку, коли виховна робота проводиться на високому рівні, із задовільною оцінкою з боку викладача-класного керівника і методиста; якщо учень проявив себе організовано, свідомо, творчо при виконанні різних видів робіт у школі здобув повагу і авторитет серед учнів, батьків та педагогічного колективу школи, методистів, завідувачами педпрактики; здав правильно оформлену документацію протягом певного періоду часу.

«Добре» ставиться в тому випадку, якщо навчальна робота була проведена

на достатньому рівні, із задовільною оцінкою з боку вчителя-предметника, класного керівника і методиста; учень допустив в навчальному процесі деякі методичні помилки, але зміг самостійно виправити їх або пояснити причину допущення помилки в процесі аналізу уроку або навчального заходу; в процесі педпрактики студент-практикант не допускав недисциплінованості, байдужості, шаблонності у всіх сферах роботи; студент отримав задовільну оцінку серед учнів, батьків, педагогічного колективу школи, методистів та класних керівників, правильно оформив документацію протягом певного періоду часу.

«Задовільно» ставиться в тому випадку, коли виховна робота проводиться на достатньому рівні, учень проявив себе організованим, дисциплінованим, але недостатньо самостійним і ініціативним; загальна оцінка діяльності студента-практиканта в школі з боку учнів, батьків, вчителів, класного керівника та керівниками педпрактики – «задовільна»; своєчасно подана документація, в яку можуть бути внесені незначні доповнення і поправки за дорученням керівника групи педпрактики.

«Незадовільно» ставиться, якщо в період практики студент не готовий до виховної роботи в школі через погане знання основного предмета і методики його викладання або безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків.

Виховна робота передбачає: відвідування позакласних освітніх заходів у своєму та інших класах, їх обговорення; підготовку, проведення та обговорення різних форм виховної роботи зі студентами того класу, до якого студент прикріплений (конкурси, вікторини, КВК (Клуб веселих та кмітливих), заочні поїздки, усні журнали, екскурсії, тематичні вечори, сімейні свята, зустрічі з видатними людьми та ін.); підготовку та проведення індивідуальної виховної роботи з учнями; форми роботи з батьками; виступи на батьківських зборах.

При проведенні уроку мистецтва дослідник Рилова пропонує наступні принципи проектування уроку мистецтва:

Відмова від авторитарно-догматичного та перехід до гуманно-

демократичної моделі, метою якої є особистість студента.

Принцип пріоритетності формування емоційно-ціннісних відносин між основними складовими системи художньо-естетичного виховання.

Принцип авторської свободи дизайну при реалізації моделі уроку в залежності від художніх уподобань викладача і рівня художньої, естетичної та емоційної підготовки учнів.

Принцип художньо-педагогічної драматургії, побудова уроку мистецтва за законами драматургії.

Принцип варіативності виду і структури уроку в залежності від характеру змісту взаємодії вчителя і учня при визначенні ідеї і жанру уроку.

Принцип вільної інтеграції та діалогу з іншими видами художньо-естетичної діяльності, шкільними та позашкільними видами виховної роботи.

Принцип відкритості уроку мистецтва.

Принцип оцінки та самооцінки результатів художньо-педагогічної діяльності на уроці мистецтва («Художня критика» уроку).

Специфічний характер художньої культури уроку лежить у його безперечній спорідненості до творів синтетичного мистецтва (театру, кіно, художньої телевізійної публіцистики). Ось неповний список цих загальних функцій:

- наявність синтезу інформації, що звертається до різних сфер сприйняття одержувача;
- одночасне сприйняття (час сприйняття інформації збігається з часом надання інформації);
- присутність виконавця (викладача), людини, за якою спостерігає глядач;
- істинність дії (часу і простору) комунікації, взаємозалежність виконавця і глядача (хід дії, як успіх, так і невдача, залежить від реакції аудиторії);
- візуальне відокремленість виконавця від аудиторії (вчитель біля дошки – актор в декораціях на сцені, діти в класі – аудиторія в залі) – штучна концентрація уваги глядача на виконавця;

- редагування – поєднання фрагментів різного ступеня виразності, процес педагогічного редагування на уроці передбачається дидактично детермінованою фрагментацією інформації, перемиканням уваги, зміною дій;

- наявність сценарного плану і композиції (літературна основа, короткий опис дії, інструкція по чергуванню фрагментів).

При створенні сценарію уроку педагог повинен звернути особливу увагу на процес поєднання художнього і педагогічного.

Загально-дидактична схема уроку має такий вигляд:

Початок уроку. Початок визначає стиль, темп, емоційність, готує увагу дитини до сприйняття теми.

Експозиція уроку, містить основний масив інформації. Це самий насичений блок уроку, який представляє новий матеріал, аналізує художні та культурні явища і так далі.

Кульмінація. Найяскравіший момент уроку, образ, який резюмує і змальовує основну ідею уроку. Поступова підготовка до кульмінації створює драматичну напругу і послідовність в ході уроку.

Кінцівка. Ефект впливу на свідомість дитини залежить від логіки, ясності і образності кінцівки уроку, адже увага найбільше зосереджена на початковій і кінцевій стадіях явища.

Епілог – це етап осмислення і закріплення художньо-педагогічної інформації, підведення підсумків уроку і систематизація матеріалу. Також важливо, щоб драматична лінія була чітко завершена. Наприклад, якщо урок був в жанрі казки, то казка повинна закінчуватися.

Педагогічними умовами підготовки студентів до формування естетичного досвіду дитини можуть бути обставини, що сприяють розвитку творчої діяльності, реалізації творчого підходу до вирішення завдань естетичного виховання школярів, активізації естетичного потенціалу особистості майбутніх вчителів, забезпеченню позиції активних суб'єктів діяльності, пізнанню навколишньої

реальності.

Педагогічні умови продуктивності процесу підготовки студентів до формування естетичного досвіду дитини:

- забезпечення взаємодії наукового та художнього підходів до професійно підготовки;
- освоєння майбутніми вчителями алгоритмів естетичної та виховної роботи зі школярами;
- активізація художнього мислення майбутніх педагогів з метою збагачення свого естетичного досвіду;
- залучення студентів до формування естетичного досвіду дитини в процесі проходження різних видів педагогічної практики.

Експериментальна підготовка майбутніх педагогів до формування естетичного досвіду школярів передбачає формування цільового і когнітивного компонентів готовності:

- створення професійного та особистісного інтересу в процесі формування естетичного досвіду учнів, усвідомлення цілей і завдань формування дитячий естетичний досвід;
- накопичення знань про психолого-педагогічні особливості функціонування естетичного досвіду школярів;
- збагачення емоційно-рефлексивної реакції на предмети і явища навколишньої дійсності та усвідомлення їх естетичного і пізнавального потенціалу;
- розвиток здатності до асоціативно-образної обробки інформації та формування вміння її надавати; активізація художнього мислення майбутніх педагогів;
- усвідомлення доцільності та необхідності використання інтегративних зв'язків у системі виховної роботи зі школярами.

В даний час вивчення мистецтва в школі є сферою яка активно розвивається.

Але, на жаль, кількість годин на його вивчення в школі скорочується, переходить в область позакласних занять, де діти займаються, якщо у них вже склався інтерес.

Позакласні заняття, засновані на відвідуванні секцій по інтересам, не зосереджені на всіх аспектах художнього сприйняття і творчості, крім того, не охоплює всіх учнів в рівній мірі. На відміну від звичайних занять у школі, умови позакласних занять більш сприятливі в цьому відношенні. Це забезпечує особливо продуктивне формування естетичного досвіду і творчої активності підлітків, вони більш професійно займаються мистецтвом.

Недостатня розробленість системи педагогічних умов перешкоджає вивченню мистецтва підлітками, виникає протиріччя між обсягом освітніх програм традиційної школи і неготовністю учнів емоційно-чуттєво сприйняти їх зміст. Образність мистецтва часто не враховується в освітньому процесі. Знання в галузі мистецтва учнем не проживаються, вони залишаються інформацією на репродуктивному рівні, але для гармонійного формування культури особистості учня необхідно розвивати його естетичний досвід, в тому числі сприйняття, знання про мистецтво, і практична творча діяльність. Завдяки особливій побудові змісту уроку, системи завдань і певних педагогічних ситуацій мистецтво входить в емоційне життя учня, викликає інтерес, впливає на формування його особистості.

У процесі навчання підлітків можна ввести «Культурологічну хвилинку», яка допоможе збагатити естетичні уподобання підлітків, активізувати пізнавальну діяльність і зосередити увагу на розширенні естетичних смаків і уподобань [82].

Для реалізації умов активізації художнього мислення підлітків, можливе впровадження позакласної роботи «Художньо-естетичного кабінету». В якому учні різних секцій мають змогу об'єднатися та робити спільний проект. Учні різних музичних, образотворчих, літературних секція мають змогу проявити свої творчі здібності. Наприклад: учні літературної секції підбирають літературні твори до запропонованих картин відомих художників; учні художньої секції малюють картини до запропонованих музичних творів; учні музичної секції

підбирають музичні твори до літературних творів і т.д.

У будь-якій секції, в будь-якому гуртку зміст спільної діяльності і сама форма гурткової роботи, способи спілкування і співпраці повинні опрацьовуватися одночасно. Перш за все підлітки повинні спиратися на свої інтереси, таланти і потреби. Підлітки, беручи участь в подібних заходах, намагаються самовизначитися [82].

У процесі педагогічної практики майбутні педагоги займаються освітньою та дослідницькою діяльністю. Вони вивчають окрему методологічну проблему, будують гіпотезу, розробляють і проводять педагогічний експеримент з метою дослідження, аналізу та обґрунтування гіпотези. Педагогічна практика створює сприятливі умови для актуалізації у студентів особистого досвіду знань і умінь як невід'ємного результату освітнього процесу. В ході педагогічних практик студенти знайомляться з різними типами навчальних закладів, звикають до ритму педагогічного процесу, оновлюють, поглиблюють і застосовують теоретичні знання, формують педагогічні навички. Практика сприяє розвитку педагогічних здібностей, педагогічного мислення, мотиваційної сфери до педагогічної діяльності та перевірці рівня особистісних і професійних якостей майбутнього вчителя, професійні здібності та готовність до педагогічної діяльності. В ході педагогічної практики формується позитивне ставлення до професії вчителя, розуміння необхідності самовиховання та самоосвіти [82].

2.3. Інноваційні технології підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків

Технологізація педагогічного процесу стала основою підготовки педагогічних фахівців. Загальне тлумачення поняття «технологія» полягає в розумінні його як науково і практично обґрунтованої системи діяльності, яку

людина використовує для зміни навколишнього середовища, виробництва матеріальних і духовних цінностей.

Аналіз наукової літератури показав факт все більшого визнання поняття «соціальні технології» поряд з поняттям «соціальна педагогіка» [73]. Точка зору М. Стефанова на соціальні технології як діяльність, результатом якої є досягнення мети і якісна зміна об'єкта діяльності. Соціальні технології – це заздалегідь визначений набір операцій, спрямованих на досягнення певної мети або завдання; це засіб діяльності, заснований на її раціональному поділі на процедури і операції з їх послідовним узгодженням і синхронізацією і вибором оптимальних засобів і методів їх виконання [75].

Соціальні технології – це науково обґрунтовані і експериментально перевірені форми і методи раціональної організації взаємодії людей в процесі їх спільної діяльності. Їх головна особливість полягає в тому, що суб'єкти і об'єкти дій при їх реалізації – це не технічні або природні структури, а люди та утворені ними організаційні структури. Отже, соціальні технології – це перш за все технології взаємодії людей, що сприяють розкриттю людського фактора. Тому природа соціальних технологій, їх особливості повинні враховувати внутрішню природу самої людини, супроводжуватися розвитком у людей мотивації до взаємодії з іншими людьми і самореалізацією себе як особистості [17].

Крім того, соціальні технології також дисциплінують поведінку людини, вимагаючи від нього дотримання певних високих стереотипів і правил соціальної взаємодії і сприяють формуванню необхідного для цього розвитку особистісних якостей, технологічного типу мислення. Отже, проблема розробки та впровадження соціальних технологій тісно пов'язана з процесами інтелектуалізації суспільства та розвитку самої людини, її світогляду та практичної поведінки [78].

Оскільки діяльність набуває статусу технології тільки в тому випадку, якщо вона свідомо і систематично розділена на елементи, які реалізуються в певній

послідовності [23], соціальні технології можна визначити як певний спосіб здійснення людської діяльності для досягнення соціально значущих цілей. Соціальні технології бувають двох видів:

- як програма, що містить процедури і операції (методи і засоби діяльності);
- як сам захід, побудований відповідно до цієї програми [78].

М. Марков пропонує розглядати технологію соціальної діяльності у двох аспектах: по-перше, як систему знань про організацію дійсності, пов'язану з виконанням етапів, операцій, методів, дій і т. д. щодо формування суспільних явищ; по-друге, як технологізацію цього знання у процесі діяльності, яка виражається в трудових діях людей, що відповідають вимогам конкретних, специфічних соціальних структур [46].

В. Афанасьєв, відзначаючи, що соціальна технологія виступає своєрідним посередником між об'єктивними процесами і суб'єктивною реальністю людей, органічно пов'язує її з соціальним управлінням, в якому вона має «своє місце», тобто забезпечуючи функціонування всього механізму соціального управління. Більш того, в соціальних технологіях є реалізація «перекладу» абстрактної мови науки, що відображає об'єктивні закони розвитку суспільства, на певну мову рішень, стандартів, положень, що регулюють і спонукають людей до досягнення своїх цілей [23].

У сучасній науці немає чіткого визначення поняття «педагогічна технологія». М. Бершадський виділяє чотири основні напрямки роботи з цим поняттям [9]:

- інтуїтивне визначення будь-якого педагогічного процесу і явища;
 - інтерпретація технологій як мистецтва навчання, роботи з різними конкретними прийомами, спілкування зі студентами;
 - класична технологія (алгоритмічна парадигма);
 - технології власне центрованого навчання (стохастична парадигма).
- Стохастична парадигма проектування надає пріоритет імовірнісному

моделюванню явищ навколишнього середовища.

Соціально-педагогічні технології можна визначити як алгоритм, спосіб здійснення діяльності, заснований на її поділі на дії і операції, які узгоджені, синхронізовані і передбачають вибір оптимальних засобів і способів їх реалізації для досягнення мети і виконання завдань через такі етапи як:

- теоретичне обґрунтування діяльності на основі аналізу інформації;
- вибір критеріїв, методів, засобів діяльності;
- прямі покрокові дії, спрямовані на вирішення проблеми;
- контроль і коригування результатів (зворотній зв'язок) (Безпалько, 1989).

Отже, теоретична база дає нам всі підстави зробити висновок про те, що технологія формування естетичного виховання майбутніх педагогів тісно пов'язана з такими поняттями, як соціальні технології, педагогічні та соціально-педагогічні технології.

Одним з найбільш ефективних педагогічних умов, які забезпечать формування у старшокласників ідеологічних орієнтацій і компетенцій в галузі художньої культури, є впровадження інноваційних педагогічних технологій. Серед технологій можна виділити наступні: інтерактивні, проєктивні, комп'ютерні, ігрові педагогічні технології та ін.

Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогічне навчання, в процесі якого здійснюється взаємодія викладачів і студентів. Найбільш ефективними інтерактивними технологіями, які можуть бути реалізовані на уроках художньої культури, є технології діалогу і технології кооперативного навчання.

Основою художньо-педагогічної технології діалогічної взаємодії є спілкування як цінність, як творчість, як спільний пошук істини вчителем і учнем на уроці [19]. На думку Л. Масол, педагогічний діалог – це «своєрідна поліфонія взаємодії, де специфічні дії педагога, що моделює освітній процес на основі партнерських відносин, створюють умови для самовираження кожного учня» [48]. О. Бочкарева визначає педагогічний діалог як «простір взаємодії між людьми,

наявність якого дозволяє визнавати одних і бути визнаним іншими» [13]. Слід зазначити, що повнота спілкування залежить від рівня готовності старшокласників до ведення діалогу, обсягу їх художнього і життєвого досвіду, індивідуальних особливостей; емоційно-сислового забарвлення навчального процесу, самостійності суджень учнів.

Діалог є основною форми живого, реального спілкування старшокласника і твору мистецтва, яке дає йому можливість налагодити діалог зі світом духовних цінностей, зрозуміти художнє «Я» твору, авторське ставлення до світу, спектр його цінностей, відчутти своє творче «Я», прийти до висновку, що «без мистецтва людина ставить себе на убогий раціон радості, духовності, щоб існувати в безбарвному одноманітному світі» [36].

Використання технології кооперативного навчання сприяє ефективності формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва на основі моделі взаємного співробітництва, співучасті і партнерства вчителя і учня. Тільки за таких умов старшокласник може стати вільною і самовизначеною людиною, а відносини суб'єктів навчальної діяльності будуть естетично симетричними і творчо партнерськими.

Кооперована технологія навчання заснована на ідеях про необхідність навчання відповідальних, творчих, активних людей, які поважають дивертисивність, діалог культур і спільне навчання вчителів та учнів. У її основі лежить організація кооперативного, співробітницького навчання студентів через групову роботу. Ефективність навчання в малих групах залежить від того, наскільки кожен член групи розуміє важливість спільної роботи і взаємодії за допомогою взаємодопомоги.

Кожна спільна діяльність має певну структуру (прийоми або методи). Розглянемо деякі з кооперативних технік, які формують емоційну і когнітивну сферу старшокласників:

«Сліпий і провідник» – учні працюють в парах, отримуючи ролі (сліпий і

провідник). Студент, який виконує роль екскурсовода, отримує картку з репродукцією картини (або фото з архітектурною спорудою або скульптурою), він повинен розповісти про цю картину, не називаючи імені автора, таким чином, щоб учень, який грає роль «сліпого», зміг здогадатися, що зображено на картинці. Така робота викликає інтерес в учнів, дає їм можливість застосувати отримані знання на практиці в нетрадиційній формі.

«Фасилітована дискусія» (за Л. Масолом) як одна з форм педагогічного спілкування полягає в колективному обговоренні певної проблеми, мета якої – колективно наблизитися до результату (знайти рішення, відкрити нові ідеї, сформувати консенсус) за допомогою певних стратегій, навідних питань і спеціальних прийомів модератора-фасилітатора [47].

Прийом трьох «С» (слухаю – співставляю – створюю). Розглянемо алгоритм застосування даного прийому на прикладі теми «Українська художня культура ХХ століття». Старшокласникам пропонується прослухати музичний твір, переглянути репродукцію картин, зіставити їх із музикою та обрати одну з картин, яка, на їхню думку, найбільш співзвучна музиці.

Всю сукупність педагогічних умов реалізації процесу педагогічного супроводу розглядає О. Безпалько, яка зазначила, що соціально-виховна робота з молоддю може здійснюватися з використанням значної кількості різних ресурсів: природних, фінансових, матеріальних, людських, соціальних, інституційних, інформаційних, технологічних та часових [7].

Структура педагогічного забезпечення, запропонована В. Ягуповим [89]. Автор визначає такі компоненти педагогічного забезпечення як: змістовний, операційно-діяльнісний і контроль-регулюючий. Виходячи з цього підходу, ми будемо розглядати процес педагогічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних вузів як сукупність змістовного і технологічного забезпечення цього процесу.

Ми розглядаємо технологічну складову педагогічного компоненту як процес

алгоритмізації практичної діяльності з формування художньо-естетичної культури студентів, майбутніх педагогів.

Технологія (від грец. *techne* – мистецтво, майстерність, уміння) визначається як набір прийомів і методів отримання, обробки, одержання або переробки дійсності. Тому ми будемо розглядати це поняття як опис процесів, інструкцій виконання, алгоритму виконання технологічних правил і вимог.

Н. Заверико, у своєму дослідженні зазначає, що метою розробки і впровадження технології є пошук найбільш ефективних способів досягнення мети діяльності в конкретних умовах її реалізації з оптимальним використанням результатів і можливістю узагальнення досвіду та його використання в інші умови і напрямки діяльності [79].

У словниковій літературі [1] педагогічна технологія визначається як спосіб організації навчальної діяльності на основі її поділу на окремі процедури, їх узгодження і синхронізації, а також вибору оптимальних педагогічних засобів і способів реалізації.

Сучасні дослідники проблеми оптимізації освітнього процесу у вищій школі [52] визначають технологічну складову як процедурну, організаційну та методологічну. Всі ці визначення мають право на існування, оскільки технологічна підтримка передбачає організацію ряду логічно і послідовно реалізованих процесів і їх методичне забезпечення. Основними складовими технологічного забезпечення є принципи, методи, форми і засоби діяльності викладачів і учнів.

Технологічне забезпечення навчального процесу передбачає виконання наступних вимог: наукова обґрунтованість, практичне тестування, структурування (систематичні, послідовні і скоординовані дії), однозначність мети, завдань і умов використання методів і очікуваних результатів, наявність механізму адаптації до конкретних умов діяльності. Складовими технологічного забезпечення є методи, прийоми, засоби і форми виховної роботи.

Метод в сучасній педагогічній літературі (М. Фіцула, В. Ягупов) визначається як сукупність підходів, прийомів, операцій практичного або теоретичного засвоєння дійсності. Під методом розуміється найкоротший шлях до досягнення оптимальних результатів, відповідних вашим цілям. Для практики виховної роботи пріоритетними є педагогічні методи: методи формування свідомості, методи організації діяльності, методи стимулювання і методи самоосвіти [77, 85].

Практична реалізація методів виховної роботи характеризується таким поняттям, як форма роботи. Форми виховної роботи як варіанти організації взаємодії вчителя і учня, спрямовані на створення умов для позитивної діяльності, вирішення відповідних завдань соціалізації [71].

Контентно-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів ми розглядатимемо як сукупність змістовного змісту цього процесу (змістовні напрями та їх складові) та його технологічну реалізацію (відповідні методологічні засоби: методи, прийоми, засоби та форми виховної роботи), що забезпечить оптимізацію процесу формування художньо-естетичної культури студентів.

Складовими технологічного забезпечення виступають методи, форми, прийоми та засоби навчальної та позанавчальної роботи зі майбутніми педагогами [12].

Методи формування свідомості виступають як засоби впливу на пізнавальну сферу студентів. У технологічному забезпеченні формування художньо-естетичного культури студентів є такі методи, як: переконання, навіювання та приклад.

Метод переконання реалізується як фактор впливу на інтелектуально-логічну сферу студентів за допомогою вербальних засобів впливу (лекції, бесіди, розповіді, доповіді). Найбільш ефективні методи реалізації методу переконання є аргументація і доведення.

Метод навіювання використовується як засіб впливу на емоційно-образну сферу студентів. Найбільш дієвим фактором впливу тут є художній образ. В основному використовуються прийоми образотворчого, декоративно-прикладного та музичного мистецтва.

Методи організації діяльності використовуються як засіб включення учнів в практику декоративно-прикладної діяльності, отримання навичок і умінь практичної художньо-творчої діяльності, як засіб розвитку вміння створювати художній продукт. Використовуються такі методи організації діяльності, як: привчання, вправи, метод доручення та метод гри.

Метод доручення в основному використовується в позаурочній роботі зі студентами. Перевага віддається тимчасовим колективним творчим завданням (творчі колективи, творча рада). Такий підхід дозволяє варіювати ступінь навантаження на студентів, альтернативні види творчої діяльності, а також залучати студентів до виконання як управлінських, так і керівних завдань.

Ігровий метод дозволяє привнести елементи романтики і емоційного підйому в навчальний процес, а також підготувати учнів до використання гри в якості інструменту для активізації художньої та естетичної діяльності. У процесі навчання використовуються сюжетні, корекційні, рольові та ділові ігри.

Методи стимулювання активності учнів виступають дієвим фактором активізації пізнавального інтересу, «підігривають» інтерес учнів до процесу декоративно-прикладної діяльності. Використовуються методи заохочення і змагання, а також рейтингова шкала оцінки знань студентів як метод заохочення. Студентам також надається право представляти свої творчі роботи на виставках в якості нагороди. Змагання є одним з найефективніших засобів творчого стимулювання студентів. У процесі декоративно-прикладної діяльності використовуються індивідуальні, парні та групові види змагань. Особливістю конкурсу в процесі декоративно-прикладної діяльності є те, що перемога одного автора або творчої групи не вважалася поразкою інших, а служила творчим

орієнтиром і зразком для подальшої роботи.

Методика самоосвіти як ефективний засіб формування особистості художника, автора, здатного до художньо-естетичної інтерпретації, самостійно реалізує художньо-естетичні образи у практичній діяльності. У процесі технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів використовують такі методи: самоорганізація, самоврядування, самооцінка, самодіагностика.

Компонент технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів є форма академічної та позанавчальної роботи студентів.

Основними формами позанавчальної роботи з технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів є: ярмарки, творчі майстерні, форми створення дизайну середовища освітнього простору, виставки, екскурсії.

В даний час стає актуальним впровадження сучасних технологій в освітній процес ЗВО. Майбутні вчителі повинні володіти сучасними методами, формами і технологіями естетичного виховання в освітньому процесі, а також знати принципи естетичного виховання в ЗВО, які будуються на:

- органічній єдності універсального, національного та регіонального компонентів освіти з пріоритетністю національної спрямованості;
- цілісності і безперервності, що передбачає взаємодію відображених у змісті основних компонентів соціального досвіду – художньо-естетичних знань, світоглядних уявлень, емоційно-ціннісного ставлення, художніх умінь, творчості, спілкування;
- поліхудожності та інтегральності відображення в змісті освіти об'єктивно існуючих зв'язків між видами мистецтв, діалог культур;
- варіативності, націленості на художньо-естетичний саморозвиток особистості підлітка.

Форми естетичного виховання та освіти у вищому навчальному закладі:

- факультативні курси з предметів: «Історія образотворчого мистецтва», «Історія музичного мистецтва», «Історія театру», «Кіномистецтво», «Виразне читання» і т. д.;

- лекції;

- семінарські заняття;

- практичні заняття;

- самостійна творча діяльність студентів у галузі мистецтва, естетичного виховання школярів та самовиховання;

- мистецтвознавчі гуртки, творчі об'єднання, колективи;

- екскурсії та походи;

- конференції, диспути;

- творчі зустрічі;

- усні журнали;

- педагогічна практика з естетичного виховання (на факультеті суспільних професій);

- іспити, заліки, творчі звіти студентів і т. д.

Позанавчальна діяльність студентів пов'язана з проведенням дозвілля, організацією відпочинку, задоволенням їх різнобічних інтересів. Зараз існує велика кількість додатків та сайтів, на яких свій вільний час проводять студенти. Позааудиторна робота сприяє естетичному розвитку особистості студента. Серед сьогоденішньої молоді популярніший додаток це – «Instagram». У додатку «Instagram» є сторінки від Запорізького національного університету, які мають назви «designznu» та «culture.znu».

На сторінці «designznu» представлені творчі роботи студентів факультету дизайну, роботи студентів які брали участь у різних конкурсах. Також можна знайти актуальну інформацію щодо спеціальності «Дизайн», як поступити, як стати студентом і т.д.

Сторінка «culture.znu» це сторінка центру культурно-масової роботи

університету [84]. Головним призначенням її є педагогічна підготовка, формування широких суспільних інтересів, моральне та естетичне виховання. Розширення і поглиблення загального кругозору студентів. На сторінці є все о творчих конкурсах, заходах, представлене життя студентів, досягнення студентів та випускників, їх творчі роботи та багато іншого.

Центр культури ЗНУ має три напрямки, хореографічна студія, вокальна студія та Ліга сміху ЗНУ.

В онлайн режимі відбуваються «Вокальні батли» між студентами, переможця якого вибирають через голосування у коментарях. Від сторінки «culture.znu» є канал на сайті «YouTube» на якому представлені повні відео з творчих заходів.

Форми і зміст виховної роботи університету, зокрема, естетичного виховання студентів мають свої особливості, обумовлені віком студентів, рівнем їх загального і культурного розвитку, професійною спрямованістю виховання, загальними вимогами підготовки фахівців високої кваліфікації.

Позааудиторна робота з естетичного виховання забезпечує високий теоретичний рівень знань студентів, професійну майстерність виконання, злиття інтересів до мистецтва з інтересом до педагогічної діяльності.

Спираючись на інтернет ресурси, було знайдено проходження культурологічної практики під час карантину, від кафедри етики та естетики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [41, 76].

Під час проходження практики студенти, незважаючи на обмеження через карантин, все ж пройшли культурологічну практику. Учасники справедливо критикували, що захід слід відкласти, оскільки онлайн-екскурсії не можуть замінити живе відвідування. Були й такі враження: незважаючи на негативні очікування, онлайн-заходи та подорожі виявилися цікавими та пізнавальними, допомогли пережити ізоляцію, а це була не просто розважальна трата часу.

Студенти відвідували онлайн-екскурсії, через інтернет-платформу «Google

Arts & Culture» (рис. 2.1) [90]. Це інтернет-платформа, що надає доступ до зображень творів мистецтва у високій якості.

Рис. 2.1. Онлайн-екскурсія в інтернет-платформі «Google Arts & Culture»

На інтернет-платформі «Google Arts & Culture» можна побачити понад 35.000 творів мистецтва. Поряд з експонатами художніх музеїв, на сайті публікуються панорамні зйомки із залів музеїв.

Також існують декілька українських віртуальних екскурсій по музеям, серед них «Музеї України» [49], «Віртуальний тур українськими музеями просто неба» (рис. 2.2.) [50], «Музейний портал» [51] тощо.

Існує думка, що онлайн-музеї, галереї, концерти, перформанси стають новим жанром цифрового мистецтва. Можливо, в майбутньому його цінність не буде обмежуватися допоміжною роллю по відношенню до офлайн реальності.

Під технологічним забезпеченням ми розуміли сукупність методів, форм, прийомів і засобів формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів. Методи (методи формування свідомості, методи організації діяльності, методи стимулювання діяльності студентів, методи самовиховання, інтерактивні методи, методи народної педагогіки, інформаційно-пошуковий метод, метод

створення художнього контексту) та форми (аудиторні та позанавчальні) у структурі технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів. Змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів визначається як сукупність змістовного змісту цього процесу (змістовні напрями та їх складові) та його технологічна реалізація, що забезпечує оптимізацію процесу формування художньої творчості і естетичної культури студентів.

Рис. 2.2. Віртуальний тур українськими музеями просто неба

Для реалізації технологій естетичного виховання майбутній педагог повинен відповідати таким педагогічним умовам: проектувати творчу особистість дитини в освітньому просторі; здійснювати педагогічну діяльність на основі передового наукового досвіду, новітніх методів і технологій у співтворчості вчителя і дитини; синтезувати художні засоби різних видів мистецтва; інтегрувати види художньої діяльності в творчий процес; проектувати та конструювати технологічні карти художнього і творчого розвитку дітей і ін. Серед основних складових професійної підготовки майбутнього вчителя можна виділити широкий світогляд, культурну та інтелектуальну ерудицію, а також єдність раціонального, емоційного, етичного та естетичного. Необхідність володіння майбутніми педагогами інноваційних

освітніх технологій, зокрема естетичних, продиктована тим, що вони являють собою систему художніх засобів і естетичних методів впливу на свідомість майбутніх вчителів з метою формування їх особистих цінностей в контексті універсальні цінності.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах загального закладу освіти.

1. Представлений у роботі аналіз педагогічних джерел дає змогу констатувати, що у сучасних умовах підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків розглядається в педагогічній теорії, як розвиток майбутнього педагога що відбувається в процесі історичного розвитку культури; як художньо-естетична культура що формується засобами мистецтв; як особистість студента що формується і розвивається під впливом різних факторів: природних і суспільних, об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, залежних і незалежних від волі і свідомості особистості; як наявність художніх дисципліни загальної педагогіки; як виокремлення художньо-педагогічної дисципліни та створення мистецької педагогіки; як формування художньо-естетичної культури особистості; як формування педагогічної професійної компетентності студентів.

2. Результати аналізу педагогічних досліджень, свідчать, що підготовка майбутніх вчителів потребує нових підходів до формування естетичної культури студентів. Формування естетичної культури майбутніх педагогів відбувається завдяки: застосуванню методів артпедагогіки й арттерапевтичних методик у проектній діяльності; технікам арт-терапії. Підготовка майбутніх педагогів залежить від сформованості певного рівня естетичної культури і естетичної свідомості; підвищенню рівня духовності і моральності від використання технологій естетичного виховання студентів.

3. Розкривши структурні елементи процесу підготовки майбутніх педагогів

до естетичного виховання підлітків можемо зробити висновок, що процес підготовки майбутніх педагогів до естетичного виховання підлітків в умовах закладу загальної освіти включає в себе, перш за все, підготовку майбутніх педагогів з формування естетичної культури мета якої є оволодіння студентами формами, методами і напрямками виховної роботи з виховання естетичної культури підлітків; формування ціннісного ставлення студентів до естетичної культури; методична підготовка вивчення передового методичного досвіду, державних документів в галузі естетичного виховання; розвиток творчого потенціалу и розвиток педагогічних навичок; практична підготовка майбутніх педагогів; проходження студентами різних видів практик та впровадження інноваційних технологій.

4. Для реалізація процесу підготовки майбутнього вчителя до естетичного виховання учнів були виділені педагогічні умови, що забезпечують ефективність даної готовності майбутніх педагогів:

- по-перше, це врахування особливостей підліткового віку. Вони полягають в тому, що це складний відповідальний період становлення особистості, в якому формуються соціальна орієнтація і моральна свідомість: оцінка, моральні погляди, уявлення про норми поведінки, судження, запозичені у дорослих. Пріоритетною має стати діалогова стратегія педагогічної взаємодії. Під терміном «діалог» мається ланцюжок взаємозалежних вербальних і невербальних спілкувань між педагогом і учнями на основі партнерських стосунків, обміну особистісними духовними цінностями.

- по-друге, це педагогічна практика. Серед цілей і завдань практики нами виділяють такі: ознайомлення з сучасним станом освітнього процесу у ЗЗО, виховання у студентів інтелектуальних, моральних, естетичних якостей; систематизація, розширення та закріплення теоретичних знань з історії, теорії та методики викладання, актуалізація місцевих, загальноакадемічних навичок та умінь, набутих студентами в університеті, та їх застосування при виконанні

конкретних педагогічних завдань у школі: створення відеороликів з підлітками, про шкільне життя. Бажано, щоб такі творчі роботи переглядалися всіма школярами, вчителями, батьками.

- по-третє, впровадження інноваційних технологій естетичного виховання при підготовці педагогів пов'язано зі знаннями інноваційних технологій. Це онлайн-екскурсії, через інтернет-платформу «Google Arts & Culture», «Музеї України», «Віртуальний тур українськими музеями просто неба», «Музейний портал», додаток «Instagram», «designznu» та «culture.znu» тощо.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми й не претендує на всебічне розкриття досліджуваної теми. Подальша перспектива дослідження пов'язується з дослідженням підготовки магістрів до культурно-просвітницької діяльності у сфері освіти в умовах нових Державних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/lider>.
2. Андрущенко Т. І. Естетичне як соціокультурний феномен (філософсько-історичний аналіз) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. Львів, 2008. 32 с.
3. Ардашова Ю. И. Формирование эстетической культуры личности как педагогическая проблема. *Университетская наука-2011* : материалы междунар. науч.-техн. конф. (г. Мариуполь, 17-19 мая 2011 г.). Мариуполь, 2011. Т. 3. С. 184.
4. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании : учеб. для студентов сред. и высш. пед. учеб. заведений / Е. А. Медведева и др. Москва : Academia, 2001. 246 с.
5. Арштейн Л. И. Формирование музыкально-эстетической культуры студентов в воспитательном пространстве вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Белгород, 2010. 207 с.
6. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования. Москва : Педагогика, 1984. 104 с.
7. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
8. Безпалько О. В., Капська А. Й., Вайнола Р. Х. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : модульний курс дистанційного навчання. Київ : ДЦССМ, 2002. 164 с.
9. Бершадский М. Е. В каких значениях используется понятие «технология» в педагогической литературе. *Школьные технологии*. 2002. № 1. С. 3-18.
10. Бех І. Д. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с.

11. Біла О. О. Проблеми професійної та професійно-педагогічної підготовки фахівців. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. 2012. С. 398-401.
12. Бованенко О. О. Формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2018. 284 с.
13. Бочкарева О. В. Этико-эстетическая направленность художественного диалога в образовании. *Искусство и образование*. 2006. № 6 (44). С. 49-70.
14. Варгата О. В. Методична робота в контексті управління естетичним вихованням учнів. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Харків, 2013. Вип. 5 (71). С. 33-37.
15. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ : Вища школа, 1995. 237 с.
16. Гатеж Н. В. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до виховання естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 343 с.
17. Голованова Т. П. Технологізація формування гендерної рівності студентської молоді. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2008. с. 74-80. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/red_2008_1/2008-26-06/golovanova.pdf.
18. Гончаров И. Ф. Эстетическое воспитание школьников средствами искусства и действительности. Москва : Педагогика, 1986. 128 с.
19. Горшкова В. Межсубъектные технологии диалога в процессе обучения. *Дидактика*. 2002. № 1. С. 25-32.
20. Гришко В., Шейко В. Вплив культури на становлення світоглядних поглядів української молоді. *Гілея. Філософські науки*. 2019. Вип. 148. С. 7-10. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/30904/1/Grishko_Sheiko.pdf.
21. Дубасенюк О. А. Концептуальні положення теоретичної професійної

- діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1994. № 4. С. 94–97.
22. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку : збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с.
 23. Естетична освіта педагога: колективна монографія / Андрущенко Т.І. та ін. / за ред. Т.І. Андрущенко. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 172 с. URL: <http://www.npu-etestet.com.ua/wp-content/uploads/Kmono.pdf>
 24. Журавлев П. В., Одегов Ю. Г., Волгин Н. А. Управление человеческими ресурсами: опыт индустриально развитых стран : учебное пособие. Москва : Экзамен, 2002. 448 с.
 25. Заблоцька О. С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. № 39. С. 52–56.
 26. Зайцева І. Є. Розвиток естетичної культури майбутніх учителів засобами театрального мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 20 с.
 27. Золотарьова О. О. Психолого-педагогічні передумови реалізації інтегративних технологій естетичного виховання молодших підлітків : *Психолого-педагогічні науки*. Запоріжжя, 2010. № 1. С. 109-115.
 28. Золотарьова О. О. Інтегративний підхід у викладанні предметів освітньої галузі «Мистецтво». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 15 (1). С. 39-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_15%281%29__7.
 29. Зязюн І. А. Естетичні регулятиви педагогічної майстерності. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. 2012. С. 14-22.
 30. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *ВІПОЛ*. 2000. С. 11–57.

31. Іванчук М. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці : Рута, 2004. 360 с.
32. Іванова Л. С. Психологія : навчальний посібник для студентів факультету соціології та управління, спеціальності «Філософія». Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 62 с.
33. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2008. Вип. 42. С. 106-110
34. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1997. 380 с.
35. Коломієць А. М. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Вінниця, 2016. № 3 (110). С. 47-52.
36. Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. Київ : Вища школа, 1987. 52 с.
37. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
38. Косінова О. М. Естетичне виховання як актуальний напрям підготовки студентів вищих навчальних закладів мистецтв. *Культура і Сучасність*. Київ, 2014. № 2. С. 106-112.
39. Красовська О. О. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів у галузі мистецької освіти: теоретико-методологічний аспект. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. 2012. С. 59-66.
40. Кулаева З. С. Эстетическое воспитание старшеклассников художественными

- образами. *Современные проблемы науки и образования*. 2015. № 4. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=20780>.
41. Культурологічна практика. Кафедра етики та естетики НПУ імені М. П. Драгоманова. 2020. URL: <http://www.npu-etestet.com.ua/kulturologichna-praktika-2020/>.
 42. Кутова О. М. Використання технологій естетичного виховання студентів викладачами вищих навчальних закладів як складова їх педагогічної майстерності. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. 2012. С. 445–450.
 43. Лещенко М. П. Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежем (на матеріалах Великобританії, Канади, США) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 53 с.
 44. Ліненко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія. Одеса : ОКФА, 1995. 80 с.
 45. Локарева Г. В. Художньо-естетична інформація в підготовці соціального педагога до професійного спілкування: теорія і практика : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2007. 375 с.
 46. Марков М. Технологизация и эффективность социального управления. Москва : Мысль, 1982. 180 с.
 47. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
 48. Масол Л. М., Гайдамака О. В., Калініченко О. В., Руденко І. В. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів. Харків : Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
 49. Музеї онлайн. URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/exposition>.
 50. Музеї України просто неба. URL: <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>.
 51. Музейний портал. URL : <https://museum-portal.com/>.
 52. Про проведення науково-дослідної та експериментальної роботи зі створення

- цілісної моделі художньо-естетичної освіти і виховання в загальноосвітніх навчальних закладах України : наказ Міністерства освіти і науки від 07.10.2005 р. № 578. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/49250___49250
53. Національна доктрина розвитку освіти в Україні : указ від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
54. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект. *Творча особистість у системі неперервної професійної освіти* : матеріали міжнар. наук. конф. Харків : ХДПУ, 2000. С. 54-80.
55. Ничкало Н. Г. Педагогічна естетика та етика в діяльності НАПН України: сьогодення і погляд у майбутнє. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2012. № 3. С. 7–19.
56. Ничкало Н. Г. Теоретичні засади становлення і розвитку субдисциплін у сучасній педагогіці. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. 2012. С. 23-33.
57. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
58. Отич О. М. Сутність та складові художньо-естетичної культури особистості. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. 2012. С. 44-51.
59. Педагогічні науки та освіта : зб. наук. пр. Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти / гол. ред. Т. Є. Гура. Запоріжжя, 2010. Вип. VII. 248 с.
60. Петрова Г. А. Вопросы эстетической подготовки будущего учителя. Казань : Изд-во Казан. университета, 1976. 200 с.
61. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій :

- навч. посіб. / О. М. Пехота та ін. Київ : Вид-во А.С.К., 2003. 240 с.
62. Погосова У. И. Формирование у студентов колледжа сферы услуг эстетической культуры средствами дизайна одежды : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2006. 156 с.
 63. Покропивний М. П. Естетична культура майбутніх фахівців мистецького напрямку як науково-педагогічна категорія. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. 2012. С. 410-415.
 64. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п>.
 65. Про затвердження Державної програми «Вчитель» : постанова від 28.03.2002 р. № 379. Втрата чинності від 07.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-п>.
 66. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : постанова від 25.02.2004. № 151/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04.
 67. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р., № 2778-VI. Редакція від 16.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
 68. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Редакція від 16.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
 69. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Редакція від 01.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
 70. Рудницька О. П. Педагогіка мистецтва: пошуки і перспективи. *Професійна освіта: педагогіка і психологія* : українсько-польський щорічник. Київ, 2000. Вип. II. С. 233-234.
 71. Серезетдинов И. И. Формирование мотивационно-ценностных отношений

- старшокласників к професії учителя в процесі художественно-естетического виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Липецк, 2004. 193 с.
72. Смирнова Е. А. Формирование эстетической культуры будущих учителей технологии средствами дизайна швейных изделий : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Псков, 2005. 157 с.
73. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / за ред. І. Д. Звереві. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 316 с.
74. Стаднік Н. Формування готовності майбутнього вчителя до виховання молодших школярів. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2013. № 28. С. 326-332.
75. Стефанов Н. Общественные науки и социальная технология. Москва : Прогресс, 1976. 251 с.
76. Студентські роботи. Культурологічна практика під час карантину. 2020. URL: <http://www.npu-etestet.com.ua/kulturologichna-praktika-2020-online/>.
77. Сухомлинский В. А. О воспитании. 6-е изд. Москва : Изд-во политической литературы, 1988. 270 с.
78. Теория управления: социально-технологический подход : энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Иванова, В. И. Патрушева. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Муниципальный мир, 2004. 672 с.
79. Технології соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. напряму підготовки «Соціальна педагогіка» / за заг. ред. Н. В. Заверико. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2013. 281 с.
80. Федій О. А. Естетотерапія. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
81. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти. Київ : Академвидав, 2000. 528 с.
82. Хайрулліна Ю. О. Педагогічна практика з дисциплін галузі «Мистецтво» :

- навч.-метод. посіб. для студентів мистецьких спеціальностей, вчителів галузі «Мистецтво». Миколаїв : Іліон, 2017. 156 с.
83. Цаллагова Ф. К. Эстетическое воспитание подростков в учреждениях дополнительного образования детей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Владикавказ, 2014. 22 с.
84. Центр культури Запорізького національного університету. URL: <https://culture.znu.edu.ua/>.
85. Чаплаева Л. Г. Особенности эстетического воспитания подростков. *Гуманитарные науки*. Ялта, 2019. № 4. С. 84-87.
86. Чепіль М. М., Паласевич І. Л. Теоретичні засади естетичного виховання підлітків. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Педагогіка і психологія*. 2012. № 36. С. 139-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2012_36_34.
87. Черкас О. М. Воспитание эстетического вкуса подростков средствами театрального искусства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Челябинск, 2004. 23 с.
88. Шевнюк О. Л. Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1995. 202 с.
89. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
90. Google Arts & Culture. URL : <https://artsandculture.google.com/>.

Додаток А

Анкета для вчителя

1. Чи відвідуєте Ви заклади естетичного спрямування (театри, музеї, філармонію)? _____
2. Які види мистецтва Ви знаєте?

3. Що Ви розумієте під поняттям «естетична культура вчителя»?

4. Що Ви розумієте під поняттям «естетичне виховання школярів»?

5. Чи є актуальною на сьогодні проблема формування художньо-естетичної культури школярів?

6. Ви вважаєте себе естетично освіченою особистістю?

7. Які предмети включені до художньо-естетичного циклу?

8. Ви використовуєте творчий підхід на уроці до будь-якого виду діяльності (гри, навчання, праці тощо). Наведіть приклади

9. Чи маєте Ви певний рівень підготовки до художньо-естетичної діяльності у різних галузях (малювання, креслення, виразне читання, розробка сценаріїв виховних заходів, проведення екскурсій, спів, танці)?

10. Чи вважаєте, що вагоме місце у розвитку естетичної культури вчителя має належати естетиці, мистецтву, літературі, педагогіці, психології?

11. Чи вважаєте, що естетична культура вчителя передбачає певний рівень художньої та естетичної освіти?

12. Чи методично забезпечена на сьогодні школа літературою з художньо-естетичного виховання учнів?

Дякуємо за щирі відповіді!

Додаток Б

Анкета для вивчення рівня теоретичних і практичних знань та умінь учителя, необхідних у естетико-виховній роботі

Основні напрями діяльності	Володію добре	Володію частково	Не володію
Знання предмету учителем:			
1) орієнтація в цілях і завданнях науки			
2) оперування науковою термінологією			
3) орієнтація у відборі змісту навчання на основі наукових даних, фактів, понять			
4) володіння змістом сучасних досягнень науки і практики			
Володіння методикою викладання:			
1) розуміння цілей і завдань навчання учнів з предмету			
2) орієнтація у навчальних планах і програмах викладання предмета			
3) орієнтація в різноманітності і цільовій направленості різних методів і прийомів навчання учнів			
4) орієнтація в нових методах і прийомах навчання			
5) орієнтація в нових формах організації навчання			
Знання психологічних особливостей учнів:			
1) орієнтація в психологічних особливостях учнів, уміння їх враховувати при відборі змісту, форм і методів навчання			
2) розуміння ролі психодіагностики в розвитку учнів			
3) орієнтація в діагностичних методах оцінки розвитку різних сторін психіки школярів			

Знання теоретичних основ педагогіки:			
1) розуміння цілей і завдань педагогічних взаємодій зі школярами в процесі їх навчання, виховання і розвитку			
2) орієнтація в методах педагогічної навченості учнів			
3) характеристика уроків різного типу			
Знання педагогічних технологій:			
1) розуміння необхідності управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів і місця учителя в цьому процесі			
2) володіння прийомами планування і організації особистої праці школяра			
3) орієнтація в змісті контрольно-аналітичної діяльності вчителя в процесі навчання учнів			
Уміння користуватися методами дослідницької роботи:			
1) вивчення наукової, методичної літератури, нормативної і шкільної документації			
2) спостереження			
3) метод педагогічного експерименту			
Уміння узагальнювати власний досвід			
Володіння методами і прийомами самоосвіти			

Додаток В

Анкета на визначення сформованості уміння налаштовувати учнів на розширення меж використання набутого естетичного досвіду

1. Як Ви розумієте значення терміна «естетичний досвід підлітка»?

2. Вкажіть чинники, що входять в означене поняття:

3. Назвіть види діяльності, в яких може застосуватись набутий естетичний досвід: _____

4. Із запропонованого списку виберіть ті поняття, що можуть взаємодіяти з естетичним досвідом. Обґрунтуйте свій вибір.

– суспільство:

– мораль:

– мистецтво:

– праця:

– побут:

– телебачення:

– спілкування:

– взаємостосунки:

– навчальні дисципліни (математика, українська мова, фізкультура):

– навчальні дисципліни (музика, образотворче мистецтво, праця):

Додаток Г

Діагностична карта професійної компетентності вчителя щодо естетичного виховання учнів

Основні напрями діяльності	Поділюсь досвідом	Володію добре	Володію задовільно	Потрібна допомога	Корекція
Розвиток творчих здібностей учнів					
Дотримання оптимального стилю, темпу і режиму уроку					
Формування навичок самостійно поповнювати знання					
Поєднання групових та індивідуальних форм роботи					
Прогнозування результатів роботи					
Досконалий самоаналіз уроку вчителем					
Розробка завдань творчого характеру					
Вміння використовувати творчий підхід на уроках					
Володіння сучасними методами і прийомами навчання					
Ефективне використання новинок педагогіки, досягнень інших наук щодо забезпечення художньо-естетичного виховання учнів					
Організація контролю та оцінювання рівня естетичної вихованості учнів					
Впровадження інноваційних технологій у навчально-виховну діяльність					
Впровадження у практику роботи передового педагогічного досвіду					
Організація позаурочної роботи з формування позитивного ставлення дітей до прекрасного					
Організація роботи з батьками щодо естетичного виховання учнів					